

§ 1 Justering av protokoll

Protokollet för den 24 maj justerades.

§ 2 Ärenden för bordläggning

Följande dokument anmälades och bordlades:

Socialutskottets betänkanden

2023/24:SoU14 Hälso- och sjukvårdens organisation

2023/24:SoU16 Prioriteringar inom hälso- och sjukvården

2023/24:SoU17 Socialtjänstens arbete

Justitieutskottets betänkande

2023/24:JuU24 Preventiva tvångsmedel för att förebygga och förhindra
allvarliga brott

§ 3 Svar på interpellation 2023/24:639 om Exportkreditnämndens uppdrag och FN:s principer för företag och mänskliga rättigheter

*Svar på
interpellationer*

Anf. 1 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M):

Herr talman! Elin Söderberg har frågat energi- och näringsminister Busch vilka åtgärder ministern kommer att vidta när det gäller Exportkreditnämndens uppdrag med anledning av de uppgifter som framkommit i *Kalla faktas* granskning samt när åtgärderna kommer att vidtas.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som ska svara på interpellationen.

Jag vill inleda med att tacka Elin Söderberg för det visade intresset för Exportkreditnämndens, EKN, verksamhet och hur det svenska exportkreditgarantisystemet fungerar.

EKN har ett särskilt och viktigt uppdrag att främja svenska företags export och bidra till investeringar. Detta inkluderar komplexa marknader, inklusive utvecklingsländer.

Regeringen styr sina myndigheter via instruktionen, årliga regleringsbrev och den årliga myndighetsdialogen. I instruktionen till EKN – förord-

ning (2007:1217) med instruktion för Exportkreditnämnden – framgår följande:

Myndigheten ska i sitt arbete med hållbart företagande följa Organisationen för ekonomiskt samarbete och utvecklings, OECD, rekommendationer om korruption vid statsstödda exportkrediter och gemensamma förhållningssätt för exportkreditinstitut samt bidra till en hållbar skuldsituation genom att följa OECD:s riktlinjer om hållbar långivning.

Myndigheten ska också säkerställa att den exportfrämjande verksamheten bedrivs i enlighet med FN:s principer för företag och mänskliga rättigheter, OECD:s riktlinjer för multinationella företag samt principerna om hållbart företagande i FN:s Global Compact, enligt förordning (2007:1217) med dess ändring (2021:125).

Det är enligt regeringen en tydlig instruktion för EKN:s verksamhet, inklusive det viktiga hållbarhetsarbetet. EKN är en myndighet som fattar sina egna beslut, och regeringen kommenterar inte enskilda affärer. Jag noterar dock att myndigheten på sin hemsida har redovisat svar på de frågor som lyftes upp i TV4:s program.

Myndighetens verksamhet följs upp och granskas årligen enligt gängse regelverk av regeringen, riksdagen, interna revisorer och Riksrevisionen.

Anf. 2 ELIN SÖDERBERG (MP):

Herr talman! Jag tackar Johan Forssell för svaret.

Det är välkommet att vi har ett bra regelverk och riktlinjer när det gäller Exportkreditnämndens arbete, och det är viktigt att vi har en god uppföljning av regelverket. Det är också välkommet att medierna gör granskningar så att vi kan följa arbetet liksom att regeringen fortsatt övervakar både regelverken och uppföljningarna av att dessa följs.

Vi har i dag flera stora globala utmaningar som är relaterade till de frågor som vi nu berör, inte minst klimatförändringarna, där Sverige har åtagit sig att leva upp till Parisavtalet, men också den kraftiga förlusten av biologisk mångfald och arbetet med de breda hållbarhetsmålen i Agenda 2030, där också arbetet för mänskliga rättigheter ingår.

Att vi har ett gott hållbarhetsarbete såväl i Sverige som inom EU, också kopplat till svensk export och svensk utrikeshandel, är centralt för att vi ska kunna ta steg framåt i att hantera de stora globala utmaningarna när det gäller både miljö, klimat och mänskliga rättigheter. Det är också en förutsättning för att vi ska ha fred och säkerhet och därmed en förutsättning för Sveriges trygghet.

Regeringen har enligt min bedömning agerat svagt på en rad områden, såsom frågor som rör säkerställande av mänskliga rättigheter, klimat och miljö, i flera fall kopplat till exporten och utrikeshandeln. Vi har till exempel ett arbete inom EU rörande tvångsarbete där regeringen har haft ingången att alla är emot tvångsarbete. Där anser vi i Miljöpartiet att EU behöver ha mycket tydligare muskler för att upptäcka och hantera situationer där tvångsarbete sker.

Vi har även haft ett arbete i närtid med due diligence-lagstiftningen i EU. Det handlar om företagens ansvar för miljö och mänskliga rättigheter. Där har Miljöpartiet velat se en stark lagstiftning som säkerställer att vi tar stora kliv framåt när det gäller företagens hållbarhetsarbete, men regeringen har haft en ståndpunkt som gjort att lagstiftningen på EU-nivå har urvattnats i flera delar.

Min fråga till ministern är således: Hur ser ministern på regeringens ambitioner på dessa områden när det gäller svensk export, svensk utrikes-handel, effekter och förutsättningar att nå de internationella åtaganden som Sverige har förbundit sig att fullgöra? Vilken ambitionsnivå har regeringen när det gäller mänskliga rättigheter, miljö och klimat kopplat till dessa an-svarsområden?

Anf. 3 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M):

Herr talman! Jag kan inleda med att säga att vi är en regering som tror mycket på kraften i entreprenörskap, handel, företagande och marknads-ekonomi. Det är inte så mycket en politisk uppfattning, vilket det i och för sig också är, som ett konstaterande av all tillgänglig historia och alla fakta. Det är just handel och marknadsekonomi som bygger välstånd.

Det räcker med att titta på vårt eget land, lokaliserat högst uppe i norra Europa utan en stor hemmamarknad i ryggen. Ändå är vi i dag ett av världens mest framgångsrika och rika länder. Vad är det som förklarar denna resa? I stor utsträckning är det våra fantastiska exportföretag, satsningen på innovation och entreprenörskap och hårt arbetande, väldigt duktiga människor som har skapat detta välstånd.

Vi vill nu att fler länder ska kunna göra samma utvecklingsresa. Vi kan konstatera att många länder som under många år, ibland till och med flera decennier, har fått stora summor i svenskt bistånd ändå fortsätter att vara väldigt fattiga och beroende av bistånd från till exempel Sverige.

Vi försöker därför tänka nytt och bryta ny mark här och stödja våra fantastiska exportföretag på de sätt vi kan, inte minst därför att vi har en tuff internationell konkurrens. Här krävs ett mycket mer framåtlutat svenskt arbete än vad tidigare regeringar har måktat med eller varit intres-serade av.

Jag vill säga att svenska företag ligger långt framme i hållbarhetsarbe-tet. Jag har suttit i ganska många möten sedan valet 2022, och vart jag än reser i världen får jag hela tiden höra detta, inte minst i många utveck-lingsländer, som hela tiden bekräftar att svenska företag är väldigt reko. Företagen har ofta en modern syn på miljöarbete, hållbarhetsarbete, arbets-tagares rättigheter och så vidare. Det är ett viktigt grundfundament. Jag tror också att det är en konkurrensfördel för vårt land att vi inte är intres-serade av snabba klipp i den delen, utan vi vill forma partnerskap som är bra både för mottagarlandet och för Sverige. I detta ingår att bete sig på ett anständigt sätt.

När det gäller EKN och dess beslut är det som jag sa en myndighet som fattar sina egna beslut. Vi som regering kommenterar inte enskilda affärer, men jag vill ånyo påpeka att verksamheten följs upp och granskas enligt gängse regelverk, till exempel här i riksdagen men också inom Riksrevi-sionens arbete.

Sedan finns det också väldigt tydligt med i instruktionen att verksam-heten självklart ska bedrivas i enlighet med FN:s principer för företag gäl-lande mänskliga rättigheter, OECD:s riktlinjer för multinationella företag och även FN:s Global Compact.

När det gäller tillkommande regleringar på EU-nivå är det alltid en ba-lanspunkt, och det gäller väl att inse att man måste hitta just en sådan ba-lans. Vi vill ju inte heller ha ett regelverk som innebär att det blir så svårt, byråkratiskt och administrativt betungande för våra företag – kanske inte

minst just de små och medelstora företagen – att följden blir att man minskar handeln med utvecklingsländer eller kanske till och med inte har någon handel över huvud taget. Det skulle vara väldigt kontraproduktivt.

Det skulle vara dåligt för Sverige och göra oss fattigare, men framför allt skulle det vara väldigt dåligt för många utvecklingsländer. Det tror jag också förklarar rätt mycket av den kritik som har kommit från många utvecklingsländer. Det gäller inte bara de regelverk som Elin Söderberg pekar på utan också i de pågående frihandelsförhandlingar som sker, där många utvecklingsländer är rätt kritiska till EU:s nuvarande inriktning.

Anf. 4 ELIN SÖDERBERG (MP):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för hans förtydliganden.

Från Miljöpartiets sida ser vi också den kraft som finns i människors kreativitet och entreprenörskap. Goda handelsrelationer kan vara väldigt stärkande för alla inblandade parter och även bygga andra viktiga relationer.

Det statsrådet lyfte fram om att svenskt företagande ligger i framkant när det gäller hållbarhet och att detta också är en stor konkurrensfördel följer dock av att vi i Sveriges riksdag, liksom i EU-parlamentet och i EU, under lång tid har arbetat för tydliga riktlinjer när det gäller hållbarhetsfrågor, arbetstagares rättigheter, miljö, klimat och mänskliga rättigheter. Det har gjort att den innovationskraft som finns i våra svenska företag har använts till att utveckla hållbara affärsmodeller och hållbara produkter som är populära på den internationella marknaden och därmed också till att stärka svensk konkurrenskraft.

Jag ser i stället risken att det skadar svensk konkurrenskraft när Sverige tappar i hållbarhetsarbetet. Därför är det för mig väldigt bekymrande när den nuvarande regeringen tar steg tillbaka när det gäller såväl klimatfrågor och miljöfrågor som att man på olika sätt urvattnar hållbarhetslagstiftningar inom EU kopplat till mänskliga rättigheter, såsom due diligence-lagstiftningen eller det pågående arbetet mot tvångsarbete.

Frågan om administrativa bördor och att vi har regelverk som möter företagen utifrån de förutsättningar de har så att de kan leverera på den ambition som finns när det gäller hållbarhetsarbetet är väldigt viktig. Men jag blir bekymrad när ministern argumenterar för en restriktiv hållning i hållbarhetsfrågorna utifrån att det kan vara administrativt betungande, minska handel och vara kontraproduktivt.

Den andra sidan av det myntet är nämligen att man har en handelspolitik som inte innebär att handeln sker på rättvisa villkor för exempelvis utvecklingsländer. I stället förekommer tvångsarbete i större utsträckning, att miljön i länderna där man är aktiv försämrats kraftigt och så vidare. Det skadar ju såväl de länder som vi har en handelsrelation med som deras förutsättningar att utvecklas starkt framåt.

För att vi ska se en stark global utveckling utifrån det jag uppfattar att ministern efterfrågar, det vill säga att vi utvecklas och får ett ökat välbefinnande tillsammans, krävs rättvisa förhållanden och även att svensk och europeisk företagsverksamhet i andra länder inte försämrar förutsättningarna för företagen i de länderna att utvecklas.

Därför ser jag det som helt centralt att vi har kraftfulla regelverk i EU som stimulerar såväl svenska som europeiska företag att inte bara utveckla sitt eget hållbarhetsarbete och stärka sin egen konkurrenskraft utan också,

när det gäller företag som är verksamma i andra länder, bidra till god miljö, god arbetsmiljö, ett bra arbete för mänskliga rättigheter och ett gott klimatarbete i de länder där man verkar. Det stärker nämligen också dessa länders välstånd.

Mot den bakgrunden skulle jag gärna höra från ministern hur man ser på risken med det här, det vill säga att argumentet att det är administrativt betungande riskerar att leda till en exploatering på ett sätt som underminerar andra länders förutsättningar för en stark välståndsutveckling.

Anf. 5 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M):

Herr talman! Hur förklaras egentligen det faktum att svenska företag är så oerhört uppskattade och framgångsrika ute i världen, inte minst vad gäller just hållbarhetsarbete? Är det bara politikens förtjänst, via lagstiftning och regleringar? Nej, jag tror inte att det är på det sättet. Jag känner mig rätt övertygad om att det inte alls är på det sättet.

Det är klart att regleringar och lagstiftning är viktigt på många sätt, men i grund och botten tror jag att en modern syn på de här frågorna också måste innebära att man ser att många svenska företag vill göra väldigt gott. Det är en ärlig ambition och viktigt för företagen.

Vi lever inte på 1950- och 1960-talen längre; det ligger i företagens eget intresse och i linje med deras egna värderingar att uppträda på ett sätt som är rimligt och hållbart. Det är inte bara för att det är bra för affärerna utan också för att det är viktigt för deras egen skull att följa principerna. Det är också tack vare deras medarbetare, för vem vill arbeta för ett företag som inte betar sig på ett bra sätt? Jag tror att det är viktigt att vi i den här kammaren ibland uppdaterar vår syn på svenska företag.

Det är klart att det är viktigt att även ha en lagstiftning. Som jag sa i mitt svar har vi i dag instruktioner för bland annat EKN:s verksamhet, och de är omfattande. Det förespråkar vi, och det är självklart för oss att man ska följa de här reglerna. Är det så att man ändå inte gör det kan det ytterst bli en rättsprocess av det.

I just det fall som Elin Söderberg pekar på i sin interpellation verkar det dock finnas rätt många olika bud kring vad som egentligen har hänt. Inte minst har många journalister uttryckt sig väldigt kritiskt gällande hur det har rapporterats om det här, och det verkar finnas pusselbitar som inte har kommit fram. Vi får väl se vad som blir kvar när det väl har granskats vidare.

Jag tror dock att man måste inse någonting här: Det är klart att vi ska ha ett regelverk som är kraftfullt, säger Elin Söderberg, och så kan det ju vara – men vi måste också inse att det gäller att hitta en balans. Risken är att vi annars får en handel som blir mindre än i dag. Risken är också att vi får en handel som i stället för att gynna utvecklingsländerna gör det så svårt och riskabelt att vi missgynnar utvecklingsländerna.

Det här får jag höra hela tiden när jag träffar utvecklingsländer. Många beskriver det till och med som en form av ny kolonialism – att EU kommer och detaljstyr, reglerar och nästan pekar finger åt utvecklingsländer, som ju har en lång utvecklingsresa framför sig. Det är precis som i Sverige: De regelverk och den situation vi har i dag gällde ju inte för 30, 40 eller 50 år sedan. Man måste ju se att det tas steg löpande, hela tiden.

Den fara jag ser gäller dels utvecklingsländerna i den delen, om det bara handlar om att ha så stränga regelverk som möjligt utan att fundera

på vilka konsekvenser det får, dels det faktum att Sverige som ett litet, exportberoende land är väldigt beroende av just öppna marknader och av att kunna göra affärer även på marknader som är komplexa och svåra. Annars kommer det att ha en prislapp också för oss i Sverige i form av tusentals förlorade jobb och att vi blir fattigare.

En sådan aktuell fråga är Mercosuravtalet, som vi har förhandlat och som skulle vara det största frihandelsavtalet i EU:s historia. Det börjar nästan bli genant att det här stora frihandelsavtalet ännu inte har undertecknats. Jag hoppas ju att nästa kommission ska ta tag i det här och att vi ska få ett undertecknande. Många av utvecklingsländerna lyfter det här hela tiden och frågar: När ska ni underteckna Mercosuravtalet?

Jag har noterat att Miljöpartiet har uttryckt sig kritiskt mot avtalet. Det tangerar väl ändå den här diskussionen, så jag skulle gärna vilja höra hur Miljöpartiet ser på det i dag. Är man för eller emot ett undertecknande?

Anf. 6 ELIN SÖDERBERG (MP):

Herr talman! Det jag reagerar på i anförandet är detta att det blir kolonialistiskt när vi från EU:s sida har förväntningar på ett gott hållbarhetsarbete i de företag som är verksamma i andra länder när vi bedriver utrikeshandel och har handelsrelationer.

Jag är väldigt frågande till vad statsrådet menar med det uttalandet. Om vi inte har krav på att företag agerar etiskt i fråga om miljö och mänskliga rättigheter och ur klimatsynpunkt när de är verksamma i andra länder finns det verkligen stora risker för grov exploatering och kolonialistiskt utnyttjande av andra länder. Därför är det helt centralt att vi har tydliga riktlinjer när det gäller hållbarhetsfrågor när företag är verksamma i andra länder och i våra handelsrelationer. Annars blir ju maktförhållandena fullständigt skeva, och det finns då risk för att människor i fattiga länder utnyttjas i stället för att det uppstår en vinn-vinnsituation mellan parterna. Det ser Miljöpartiet väldigt allvarligt på.

Vi har talat om Exportkreditnämndens arbete. Jag tycker, som jag nämnde, att det är väldigt viktigt att man har tydliga riktlinjer, att vi har en uppföljning och att vi fortsätter att jobba för att växla upp detta arbete.

Jag ser också tydliga kopplingar till andra pågående processer i detta. En sådan process rör energistadgefördraget. Vi i Miljöpartiet är kritiska till att regeringen inte har velat gå på EU-parlamentets linje och riva upp detta. Det hämmar till exempel länders förutsättningar att anta ny klimatlagstiftning; de riskerar i stället att bli stämda av energibolag.

Anf. 7 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M):

Herr talman! Jag vill förtydliga att det ofta är utvecklingsländerna själva som kommer med argumentet att EU ibland skulle uppträda kolonialistiskt. Det kan vara intressant för Elin Söderberg att notera att flera av dem är vänsterlutande och har tydliga vänsterregeringar och vänsterpresidenter.

I en sådan här diskussion blir det ofta väldigt enkelt – låt oss bara ha det allra tuffaste regelverket, så är väl frågan klar sedan! Låt oss ha så strikta regler som det bara är möjligt! Vi måste dock fundera över vilka följderna av detta blir. Ingen kan väl tycka att det är bra att man har ett så byråkratiskt och tungt regelverk att följden blir att det inte sker någon handel över huvud taget. Det finns ju en sådan risk, och det är därför vi från Sveriges sida hela tiden har lyft fram konkurrenskraftsfrågorna.

Jag tror också att det är därför många utvecklingsländer är kritiska till rätt mycket av denna utveckling, inte minst nu när förhandlingarna om frihandelsavtal pågår. Vad håller EU på med egentligen? Hela tiden lyfter man in ännu fler saker och ännu fler regleringar i detta. Den uppenbara risken är ju att det inte blir något frihandelsavtal över huvud taget. Det skulle göra Sverige fattigare, men framför allt skulle det vara väldigt hämmande för utvecklingsländerna. De inser detta, och det är därför de hela tiden och i många olika sammanhang lyfter fram dessa perspektiv.

Låt oss se till att ha ett regelverk som fungerar, som inte är alltför detaljreglerat och som gör att vi faktiskt kan få ännu mer handel mellan våra länder!

Det är självklart för oss att vi ska ha moderna riktlinjer för detta. Det har vi också, som sagt. Vi följer FN:s principer, OECD:s riktlinjer och FN:s Global Compact.

I grund och botten tror jag att vi måste inse att svenska företag vill göra rätt. Det är ingen garanti för att det alltid blir rätt – ibland verkar man på komplexa marknader – men jag vidhåller att jag är helt övertygad om att det är en stark konkurrensfördel för oss i Sverige att vi har så framåtlutade företag i vårt hållbarhetsarbete.

Jag tackar Elin Söderberg för interpellationen.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 4 Svar på interpellation 2023/24:712 om svenskt bistånd och arbetstagares rättigheter i Ukraina

Anf. 8 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M):

Herr talman! Lotta Johnsson Fornarve har ställt frågor till mig som handlar om svenskt bistånd och arbetstagares rättigheter i Ukraina samt hur jag inom ramen för Sveriges strategi för uppbyggnads- och reformsamarbete med Ukraina 2023–2027 ska arbeta för att stärka arbetstagares rättigheter och stärka möjligheterna till facklig organisering i Ukraina.

Regeringen har ställt om den svenska biståndspolitiken och gjort Ukraina till största mottagare av svenskt bilateralt bistånd. Ekonomisk utveckling och uppbyggnad kräver investeringar och hållbara företag, och det förutsätter goda arbetsvillkor. I Sveriges strategi för uppbyggnads- och reformsamarbete med Ukraina 2023–2027 står det därför uttryckligen att verksamheten ska bidra till produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor. Särskild vikt läggs vid utsatta gruppers ekonomiska deltagande; detta gäller kvinnor, unga och internflyktingar. Därtill ska nämnas de olika program och jobbskapande initiativ som Sida utvecklar för att stärka dessa gruppers möjlighet att försörja sig.

Genom Sida stöds också det fackliga utvecklingssamarbetet hos Union to Union, som i sin tur samarbetar med de fyra största fackliga centralorganisationerna i Ukraina. Genom stödet bidrar man till att upprätthålla grundläggande funktioner såsom att stödja förhandlingar och verka för en säker arbetsmiljö.

Strategin verkar också övergripande för att stärka Ukrainas förutsättningar att anpassa sin lagstiftning till EU:s regelverk. Genom att hjälpa Uk-

raina att leva upp till de krav som ett framtida EU-medlemskap ställer stöder Sverige arbetstagares rättigheter.

Jag vill avsluta med att understryka den stora vikt som regeringen fäster vid Ukraina, försvaret av landets territoriella integritet mot rysk aggression och landets möjlighet till utveckling, uppbyggnad och EU-närmande. Ukrainarna ska få sin frihet tillbaka.

Anf. 9 LOTTA JOHNSON FORNARVE (V):

Herr talman! Jag tackar ministern för svaret på min interpellation.

Självklart tar Vänsterpartiet kraftfullt avstånd från Rysslands folkrättsvidriga anfallskrig mot Ukraina. Det är ett krig som har orsakat omfattande förödelse. Familjer har splittrats, och tiotusentals civila har dödats eller skadats. Miljontals ukrainare befinner sig på flykt. Ukraina måste få allt stöd som behövs – humanitärt, politiskt och militärt – till dess att landet återigen kontrollerar hela sitt territorium och kan börja bygga fred.

I regeringens reformagenda koncentreras fokus i biståndet till Europa och framför allt Ukraina. Situationen är akut, och Ukraina behöver självklart internationellt stöd. Vänsterpartiet menar dock att detta bör ske i form av additionella medel utöver den befintliga biståndsbudgeten mot bakgrund av de enorma behoven i Ukraina och mot bakgrund av att kriserna och behoven i resten av världen ökat. Gaza, Sydsudan, Kambodja, Myanmar, Jemen, Afghanistan och Västsahara är några allvarliga kriser som kan nämnas.

Förutsättningarna för organisering och för civilsamhället att verka har försämrats drastiskt i Ukraina, främst som ett resultat av kriget. Ukrainska fackförbund har spelat en viktig roll under kriget, bland annat genom initiativet Trade Union Lifeline, som samlat in och fördelat förnödenheter, hjälpt medlemmar att få ut sina löner samt dokumenterat och berättat om krigets förödelse för omvärlden.

Sverige har alla möjligheter att spela en viktig roll när det gäller humanitärt stöd och stöd till återuppbyggnaden. I det arbetet är stödet till den fria fackföreningsrörelsen en viktig del. Att säkerställa löntagarnas rättigheter på arbetsmarknaden är centralt för att lägga grunden för en socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar utveckling.

Enligt Världsbanken kommer kostnaderna för att bygga upp Ukraina efter kriget att uppgå till hundratals miljarder dollar. Hur mycket som kommer att krävas är svårt att säga, men helt säkert är att det kommer att krävas enorma investeringar. Då krävs fria fackföreningar som garanterar att den ekonomiska tillväxten kommer fler till del, att arbetskraften inte exploateras och att företagets vinster fördelas på ett mer rättvist sätt. Detta är särskilt viktigt när trenden är den motsatta och arbetstagares rättigheter kränks världen över.

Ministern sa i sitt svar att det när det gäller stödet till Ukraina uttryckligen står i reformagendan att verksamheten ska bidra till produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor och att särskild vikt ska läggas vid utsatta grupper ekonomiska deltagande. Detta är naturligtvis bra, men jag saknar tydliga skrivningar om det viktiga fackliga arbetet och arbetstagares rättigheter i reformagendan för biståndet. Kan man lita på att regeringen verkligen anser att det fackliga arbetet är av stor vikt? Vilken strategi har regeringen för att stärka detta viktiga arbete?

Jag hoppas även att det viktiga stöd som kanaliseras via civilsamhällets organisationer till den fackliga rörelsen i Ukraina kommer att få fortsätta. Det är ett stöd som i vissa fall startades långt före kriget och som har fortsatt att vara oerhört betydelsefullt.

Jag träffade nyligen en representant för Fackförbundet ST:s motsvarighet i Ukraina. Han underströk vikten av att stärka det fackliga arbetet som ett led i demokratibygget. Han sa bland annat att fackliga rättigheter är mänskliga rättigheter och att det finns ett stort behov av att stärka förståelsen för och kunskapen i dessa frågor.

Anf. 10 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M):

Herr talman! Jag tackar Lotta Johnsson Fornarve för interpellationen.

Regeringen har lagt om den svenska biståndspolitiken. En av de absolut viktigaste förändringarna är att vi har gjort Ukraina till den största mottagaren av svenskt bilateralt bistånd. Det är en utveckling jag är stolt över, och jag kan garantera att det är en utveckling som kommer att fortsätta så länge jag har något att säga till om i biståndspolitiken. Men det räcker inte.

I måndags och tisdags var jag på den stora Ukrainakonferensen i Tyskland. Där träffade jag president Zelenskyj och lyssnade på hans tal, där han lyfte upp flera saker.

Låt oss dock komma ihåg att det viktigaste är att Ukraina vinner kriget. Annars kommer det inte att finnas några fackliga rättigheter över huvud taget i Ukraina – eller så mycket annat heller för den delen. Det är värt att rekapitulera att det är högsta prioritet att vi fortsätter att stödja Ukraina med de vapen som behövs för att man ska kunna försvara inte bara sin egen territoriella integritet och frihet utan ytterst också den regelbaserade världsordning vi känner så starkt för.

Därtill ligger Sverige också långt fram i uppbyggnadsarbetet, något som understryker vikten av att inte se bistånd och handel som två separata sidor. Också detta är en viktig förändring regeringen har gjort. Vi har arbetat väldigt målmedvetet med att hitta synergier mellan biståndspolitiken och handelspolitiken. Även detta var något president Zelenskyj explicit lyfte fram i sitt tal: Få era företag att komma till Ukraina! Ge oss mer av handel och investeringar! Hjälp oss att utvecklas! Jag har inte tidigare hört president Zelenskyj peka på det så tydligt som han nu gjorde i Berlin.

Vi arbetar mycket med detta. Vi har till exempel infört Ukrainagarantier för att svenska företag ska kunna investera och öppnat ett svenskt handelskontor på plats för att hjälpa till med investeringar. Det är givetvis inte enkelt, men vi gör vårt bästa för att detta ska komma på plats.

I vår strategi för Ukraina, som är den största bilaterala biståndsstrategin i Sveriges historia, står också uttryckligen att verksamheten ska bidra till en produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor. Sida har också ett samarbete med Union to Union, som i sin tur samarbetar med de fyra största fackliga centralorganisationerna i Ukraina. Det är ett fint arbete som har pågått i många år, ända sedan 90-talet, tror jag. Jag ser fram emot att detta arbete ska fortsätta, och jag delar Lotta Johnsson Fornarves uppfattning att det är viktigt att det finns fackliga rättigheter och en god arbetsmarknad med anständiga arbetsvillkor, vilket vi också skriver i vår strategi.

Vi är också tydliga förespråkare av ett ukrainskt EU-närmande. Också detta får Sverige mycket uppskattning för när vi möter ukrainska ministrar.

Vi vill att Ukraina så snart som möjligt blir medlem i Europeiska unionen. I detta arbete ingår att anpassa lagstiftningen till EU:s regelverk, och i det ingår i sin tur också arbetstagares rättigheter.

För att summera arbetar vi brett och målmedvetet för att Ukraina ska få en arbetsmarknad med anständiga arbetsvillkor och fler svenska företag – men först och främst för att Ukraina ska vinna kriget.

Anf. 11 LOTTA JOHNSON FORNARVE (V):

Herr talman! Jag tackar ministern för ytterligare svar.

Självfallet instämmer jag i att det viktigaste är att Ukraina vinner kriget; det ska inte råda någon som helst tvekan om det. Motsatsen är givetvis helt otänkbar.

Det är givetvis viktigt att Sverige utvecklar sin handel med Ukraina, men ministern gör ett misstag när han blandar ihop bistånd och handel i alltför stor utsträckning. I reformagendan för biståndet finns en tydlig inriktning mot handel och företag. Jag har inget emot handel, men det är inte detsamma som bistånd. Biståndet ska i första hand gynna fattighetsbekämpning och mottagarens intressen och inte i första hand gynna svenska företag. Det är väldigt viktigt att komma ihåg.

Det är anmärkningsvärt att regeringen har ett så stort fokus på företag och handel men i reformagendan inte alls nämner det fackliga arbetets betydelse. Det står inget om det. Om regeringen tycker att arbetares rättigheter och fackligt arbete är viktigt, hur vill regeringen stärka det viktiga fackliga arbetet i Ukraina? Jag vill höra ministern utveckla det.

Många ukrainare går till jobbet trots att bomberna faller, och facket har en viktig roll i att skydda arbetare och stödja deras krigsdrabbade familjer. För att återuppbygga Ukraina kommer det att krävas starka fackliga organisationer och inte minst att de arbeten som skapas har bra villkor.

Ministern nämner även det viktiga stöd som ges genom det fackliga utvecklingssamarbetet hos Union to Union, som i sin tur samarbetar med fyra stora fackliga centralorganisationer i Ukraina. Ett exempel på ett sådant samarbete är det som stöds av Fackförbundet ST. Det är ett projekt som går ut på att inkludera unga fackligt aktiva. Syftet med projektet är att stödja nätverket för unga fackligt aktiva i deras arbete för att stärka de ungas röst i den fackliga rörelsen.

Jag vill fortfarande veta om ministern har någon plan för hur han vill arbeta för att stärka möjligheterna till facklig organisering i Ukraina.

Nu sa ministern det, men jag hoppas verkligen att stödet till civilsamhället när det gäller fackligt arbete i världen och i Ukraina i synnerhet inte kommer att minska nu när det sker en översyn av det bistånd som kanaliseras genom civilsamhället. Denna översyn har skapat stor oro bland samtliga organisationer inom civilsamhället på grund av otydlighet. Det finns all anledning att rikta kritik mot översynen, främst för att ingångna avtal har sagts upp innan avtalstiden har löpt ut.

I en artikel i Svenska Dagbladet skriver ministern tillsammans med Kristdemokraternas Gudrun Brunegård att den nya modellen självklart kommer att tas fram med ambitionen att undvika skadlig ovisshet och möjliggöra kontinuitet och långsiktighet i det viktiga arbete som civilsamhället utför.

Betyder det att ingångna avtal inte kommer att äventyras och att ingångna avtal kommer att få löpa avtalsstiden ut? Fleråriga avtal har nu sagts upp som ett resultat av översynen.

Prot. 2023/24:132
14 juni

Svar på
interpellationer

Anf. 12 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M):

Herr talman! Lotta Johnsson Fornarve efterlyser ord i olika strategier. Givetvis kan man alltid diskutera om man ska skriva kortfattade och mer fokuserade strategier eller om man ska breda ut sig, vilket kanske tidigare har varit vanligt.

Jag har roat mig med att räkna antalet mål i biståndspolitiken som den rödgröna regeringen lämnade efter sig. Det var ett ganska gediget arbete, och det landade i två olika siffror: nästan 400 mål alternativt nästan 700 mål. Låt mig vara ödmjuk med att jag fortfarande inte vet vilken av dessa uppgifter som är korrekt, men jag kan ändå konstatera att det var väldigt många mål. I ett läge där allt är prioriterat kan man fråga sig vad prioritet egentligen är. Detta var kanske urtypen för den rödgröna biståndspolitiken, men nu har vi lämnat den och bryter ny mark när vi i stället fokuserar vårt arbete.

Låt mig svara så här: Jag låter resultaten tala för sig själva. Vi ger stöd till de fyra största fackliga centralorganisationerna i Ukraina, och vi har tagit fram den största bilaterala biståndsstrategin i Sveriges historia till förmån för Ukraina. Men vi inser att detta inte kommer att räcka.

Det är anmärkningsvärt att Vänsterpartiet inte lyssnar mer på vad president Zelenskyj säger. Han säger ju hela tiden att Ukraina måste få fler utländskare investerare, mer handel, mer jobbskapande och mer entreprenörskap.

Jag har aldrig hört någon säga att mer socialism skulle bygga Ukraina, eller något annat land för den delen, starkt. Det är precis därför vi lägger om biståndspolitiken. Vi skapar ett modernare bistånd där vi gjuter ihop detta och använder biståndsmedel på ett mer effektivt sätt än tidigare. Väldigt mycket fortsätter att vara som det har varit, vårt humanitära stöd och vårt utvecklingssamarbete, men vi måste bryta ny mark. Vi kan inte bara göra som vi alltid har gjort.

Lotta Johnsson Fornarve är en erfaren biståndspolitisk riksdagsledamot och vet att många länder som har fått enorma summor i svenskt bistånd under flera decennier fortsätter att vara beroende av bistånd och i realiteten är lika fattiga i dag som de var för 30–40 år sedan. Vi måste ta intryck av detta och tänka i nya banor, inte minst i Ukraina där det är så uppenbart att vi måste mobilisera mer privat kapital. Man kan inte bara säga det och sedan tro att jobbet är klart, utan man måste också vidta åtgärder för detta, vilket vi nu gör.

Lotta Johnsson Fornarve ställer en fråga om vårt civilsamhällesstöd. Regeringen har sagt att stödet till civilsamhällesorganisationerna ska öka som andel av biståndsbudgeten. Detta kommer att ske, och arbetet har redan påbörjats.

Men vi måste också ställa oss frågan hur dessa medel kanaliseras. Får vi störst effekt på att arbeta på det tidigare sättet? Kan vi öka transparensen i biståndet, som ju har sjunkit de senaste åren med rödgrön regering?

Det är i det ljuset detta arbete ska ses. Här pågår det ett arbete. Vi har varit väldigt transparenta från regeringens sida. Man kan enkelt googla upp de olika hållpunkter som finns i det här arbetet.

Jag noterar att Sida nu har inlett ett arbete med att screena organisationer. Vi hoppas att fler organisationer ska kunna få tillgång till biståndsmedel på det här sättet – det har ju varit ganska få tidigare – att man kan öppna upp det och göra det mer resultatinkompat och mer transparent. Vad gäller detaljerna är det något som Sida får svara för. Det är deras myndighetsarbete.

Anf. 13 LOTTA JOHNSON FORNARVE (V):

Herr talman! Självklart ska Ukraina fortsatt få vårt fulla stöd på olika sätt. Det finns ingen bortre gräns för det stödet. Självklart ska vi se till att det kommer in investeringar i Ukraina.

Man får dock inte blanda ihop det här med bistånd, handel och investeringar som ministern gör. Biståndet har andra mål än handel. Det är otroligt viktigt att komma ihåg. Det är också viktigt att stödja civilsamhället och bygget av demokrati i landet och förbereda inför den dag landet äntligen har kontroll över sitt territorium.

Jag saknar tydliga skrivningar om det viktiga fackliga arbetet och arbetstagares rättigheter i reformagendan för biståndet. Jag tycker inte att det är någon liten sak som man bara kan prata bort. Det finns inget om detta i reformagendan, och jag tycker att det är en stor brist.

Man kan undra om man verkligen kan lita på att regeringen anser att det fackliga arbetet är av stor vikt och betydelse. Jag skulle fortfarande vilja höra vilken strategi regeringen i sådana fall har tänkt sig när det gäller just Ukraina.

Jag hoppas även att det viktiga fackliga stödet som kanaliseras genom civilsamhällets organisationer till den fackliga rörelsen i Ukraina kommer att få fortsätta. Jag tycker att jag får indikationer på det, och det är positivt. Det är ett stöd som är oerhört viktigt och som startade långt före kriget och som fortsätter att vara oerhört viktigt.

Jag fick dock inget riktigt svar på frågan om avtalen för civilsamhällets organisationer. Om man nu inte vill göra någon skada och vill se till att det är kontinuitet och långsiktighet i det arbete som civilsamhället utför undrar jag fortfarande: Kommer de långsiktiga avtalen som har sagts upp att få fortsätta att löpa avtalsstiden ut? Jag skulle vilja ha ett svar på det.

Anf. 14 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M):

Herr talman! Jag vill upprepa vad jag har sagt: Den här regeringen har lagt om kursen för svensk biståndspolitik. Vi för in nya krav om kvalitet och effektivitet. Vi bryter ny mark när det gäller att hitta synergier med den viktiga handelspolitiken och när det gäller att bistånd och handel hänger ihop.

Detta är en utveckling som inte minst många utvecklingsländer ser väldigt positivt på. De ber i alla sammanhang om fler utländska direktinvesteringar och välkomnar det här. De ser det som en modern form av biståndspolitik och något oerhört positivt. Det gäller inte bara Ukraina utan även i sydöstra Asien och i Afrika. Jag är till exempel precis hemkommen från Zambia. Där ser man möjligheten med detta. Man vill få möjligheter att stå på egna ben. Då krävs det mer av handel, företagande och entreprenörskap.

Jag möter en väldigt stor uppskattning för det faktum att vi nu bryter ny mark från Sveriges sida, för vi är en stor och seriös aktör i de här bi-

ståndspolitiska sammanhangen. Jag kan bara beklaga att Vänsterpartiet fortfarande inte ser möjligheterna med att hitta synergierna mellan bistånd och handel.

När det gäller den interpellation som Lotta Johnsson Fornarve har ställt till mig och som alltså handlar om det fackliga utvecklingssamarbetet i Ukraina har vi redan i dag ett omfattande stöd, där de fyra största fackliga centralorganisationerna i Ukraina får svenska biståndsmedel.

Jag ser framför mig att detta viktiga arbete kommer att fortsätta och att vi ser till att Ukraina, när tiden är mogen och landet uppfyller de krav som finns kring bland annat arbetstagares arbetsvillkor, också ska kunna bli fullvärdig medlem av Europeiska unionen. Rätt mycket av det arbetet ligger naturligtvis i Ukrainas egna händer.

Jag tackar Lotta Johnsson Fornarve för den här interpellationen.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

Prot. 2023/24:132
14 juni

*Svar på
interpellationer*

§ 5 Svar på interpellation 2023/24:746 om insyn och effektivitet i bistånd som kanaliseras genom Exportrådet

Anf. 15 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M):

Herr talman! Jacob Risberg har frågat mig om jag tagit initiativ till en analys av om biståndet blir effektivare än i dag om man inte längre ska mäta insatserna som går via Exportrådet mot biståndets mål och om jag i så fall kan redogöra för resultatet. Han har också frågat på vilket vis insynen ökar och hur det följer offentlighetsprincipen när affärssekretess ska råda.

Jag vill börja redan i antagandet som föregår de båda frågorna och vill där särskilt framhålla att det är ett missförstånd att de biståndsfinansierade uppdragen till Business Sweden, Sveriges export- och investeringsråd, inte skulle redovisas mot biståndets mål eller skulle undantas från vanliga transparensregler för biståndet. Tvärtom åtföljs uppdraget till Business Sweden av samma höga krav på transparens och effektivitet som gäller för övriga delar av biståndsramen, som för övrigt i år uppgår till totalt 56 miljarder kronor.

Jag vill också understryka att uppdraget till Business Sweden är en viktig del i regeringens nya inriktning för utvecklingssamarbetet för att stärka synergierna med främjandet och handelspolitiken. Regeringen vill därmed stärka Sveriges samlade bidrag till att uppnå de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030 och Parisavtalets klimatmål. Det handlar om att regeringen för budgetåret 2024 beslutat att kanalisera 65 miljoner kronor – en mycket liten del av det samlade svenska biståndsanslaget – via Business Sweden för att hjälpa svenska företag att bidra till biståndets mål och till grön och digital omställning i låg- och medelinkomstländer.

I anslagsbrevet har regeringen ställt krav på att Business Sweden ska vara öppet och transparent med den verksamhet som bedrivs med biståndsmedel. Detta ska bland annat ske genom redovisning i statistikdatabasen Openaid och statistikredovisning till OECD:s biståndskommitté, Dac.

Regeringens krav på återrapportering av uppdragets genomförande och resultat mot biståndsmålen framgår även i riktlinjebrev till Business Sweden som beslutades av regeringen den 22 februari 2024. Där anges att åter-

rapporteringen till Utrikesdepartementet senast den 1 mars 2025 ska inkludera en redogörelse för hur medel från utgiftsområde 7 har använts samt hur dessa insatser bidragit till att uppnå det svenska utvecklingssamarbetets mål, det vill säga att skapa förutsättningar för bättre levnadsvillkor för människor som lever i fattigdom, samt till de globala utvecklingsmålen och målen i Parisavtalet.

Där anges även att rapporteringen ska visa vilka delmål i Agenda 2030 som uppnåtts samt övergripande indikera insatsernas bidrag till ökad svensk projektexport till låg- och medelinkomstländernas gröna och digitala omställning samt dess bidrag till global klimatnytta.

Sammanfattningsvis råder det ingen tvekan: Svenskt bistånd ska präglas av transparens och effektivitet. Insatserna via Business Sweden ska mätas mot biståndets mål, och regeringen har villkorat medelstilletdelningen med krav på öppenhet och transparens. Svenska skattebetalare har rätt till insyn och ska kunna vara förvissade om att de skattemedel som läggs på biståndet gör skillnad.

Anf. 16 JACOB RISBERG (MP):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för att han är här och svarar på den här interpellationen i dag.

Statsrådet har än en gång varit tydlig med målet för reformagendan: ökad transparens och ökad effektivitet. Låt oss därför börja med att titta på frågan om effektivitet. Ett effektivt bistånd torde vara ett bistånd som styr mot biståndets mål: att skapa förutsättningar för bättre levnadsvillkor för människor som lever i fattigdom och förtryck. Ett effektivt bistånd innebär att svenska skattepengar hjälper fler människor till egenmakt och välbefinnande. Jag hoppas att vi är överens på den punkten.

Trots det har regeringen i ett ändringsbeslut av regleringsbrevet till export- och investeringsrådet strukit hänvisningen till att redovisa resultatet enligt biståndsmålet. För all del, biståndsmålet nämns i riktlinjerna som skickades ut i februari, precis som statsrådet påpekade, men varför ströks det i ändringsbeslutet av regleringsbrevet bara två månader senare? Varför säger biståndsministern en sak i sitt svar till mig men en annan sak i ändringsbeslutet? Är det effektiv styrning, anser statsrådet?

Herr talman! Då har vi frågan om transparens inom biståndet. Statsrådet har tidigare kritiserat att biståndet som kanaliseras via civilsamhället inte faller under offentlighetsprincipen och att detta är problematiskt då vi som medborgare inte kan följa vart skattepengarna går.

Låt mig då först upplysa statsrådet om att offentlighetsprincipen gäller för biståndsfinansieringen via civilsamhället. Det går att begära ut handlingar. Det går att begära ut organisationernas årsberättelser.

Samtidigt uppdaterar statsrådet regleringsbrevet med en hänvisning till att affärssekretess ska beaktas i exportrådets verksamhet. På vilket sätt ökar transparensen av att kanalisera bistånd via privata företag med affärssekretess? På vilket sätt blir det mer tydligt för skattebetalarna hur våra skattepengar används om affärssekretess ska råda om hur kronorna spenderas?

Herr talman! Regeringens regleringsbrev till Sveriges export- och investeringsråd innebär att man inför dubbla måttstockar i samma system.

Biståndet som kanaliseras via Sida och civilsamhället ska mätas mot biståndsmålet. Det ska ställas högre krav på transparens i återrapporter-

ingen. Business Sweden behöver inte redovisa resultatet enligt biståndsmålet. Resultatet ska redovisas, men det tillåts hänvisa till sekretess i sin redovisning.

Detta nya system förefaller både godtyckligt och orättvist. Jag skulle gärna vilja höra statsrådet förklara hur exportrådets särställning ska kunna leda till ökad insyn och effektivitet i svenskt bistånd.

Anf. 17 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M):

Herr talman! Tack, Jacob Risberg, för interpellationen!

Jag välkomnar Miljöpartiets något nyfunna intresse för transparens i biståndet. Det är bra om vi kan få fler partier att stå bakom den viktiga principen att det är otroligt viktigt att svenska skattebetalare alltid känner att svenskt bistånd gör skillnad, att det finns en spårbarhet och att det finns en mätbarhet i insatser.

Detta arbete har gått lite upp och ned de senaste åren. Den tidigare alliansregeringen lade väldigt stor vikt vid det och utvecklade Openaid-databasen. Det är ett viktigt instrument och en mekanism för att som enskild skattebetalare och medborgare kunna följa hur biståndsmedel används.

Det är ett arbete som kanske inte har varit helt prioriterat de senaste åren. Vi kan se att transparensen i svenskt bistånd enligt oberoende bedömare faktiskt har sjunkit under den rödgröna regeringen. Det är klart att det är problematiskt.

Nu tar vi nya tag om detta. Det är därför som vi så regelbundet återrapporterar i olika dokument, även om vi gärna begränsar antalet mål. De har som Jacob Risberg vet varit väldigt många i biståndet. Det har varit en oerhörd spretighet som även det har fått kritik från oberoende bedömare. Så mycket är prioriterat att man kan ställa sig frågan: Vad är egentligen prioriterat? Det i sin tur bidrar till bristande effektivitet.

Vi för in tydliga mål om just transparens och öppenhet. Detta är ett pågående arbete. Vi är inte klara. Det är kanske lite tidigt att utvärdera det än. Mer kommer att följa. Eftersom jag får detaljerade frågor här vill jag dock upprepa det som jag har skrivit i mitt svar.

Ändringen av regleringsbrevet som gjordes i april ger en begränsad bild av situationen och Business Swedens uppdrag och återrapporteringskrav. Det är precis det som jag sa i mitt svar. För att få en helhetsbild av kraven på Business Sweden när det gäller just transparens och spårbarhet måste man läsa regleringsbrevet i sin helhet tillsammans med riktlinjerna för Business Swedens verksamhet. De beslutades av regeringen den 22 februari.

Man får se att det är en helhet. När vi får den typen av återrapportering ska vi återkomma till det och om den behöver utvecklas. Jag utesluter inte det. Vi har höga ambitioner för transparensarbetet i hela biståndspolitik. Just det som Jacob Risberg lyfter fram gäller 65 miljoner av totalt 56 miljarder. Jag önskar att vi hade kunnat få lika många interpellationer om transparensen för de övriga lite drygt 55 miljarderna. Men de kanske kommer, vad vet jag.

Låt oss tillsammans se till att öka transparensen och spårbarheten i biståndsmedlen. Nu tar vi nya tag för att göra just det. Skattebetalarna ska kunna vara förvisade om att skattemedel som läggs på biståndet faktiskt gör skillnad.

Prot. 2023/24:132
14 juni

Svar på
interpellationer

Anf. 18 JACOB RISBERG (MP):

Herr talman! Tack för det något luddiga svaret.

Först och främst vill jag säga att Miljöpartiet alltid har varit för en ökad transparens i biståndet. Det går alltid att hitta sätt att effektivisera det. Samtidigt brukar Sverige alltid hamna i topp bland de mätningar som OECD Dac gör vad gäller både effektivitet och transparens inom biståndet, oavsett vilka uppgifter som statsrådet verkar sitta på.

I grunden kan handel vara bra för utveckling och vara en viktig del av Sveriges internationella utvecklingssamarbete. Det håller jag med om. Att Business Sweden kan hjälpa företag att bidra till ekonomisk utveckling och till grön och digital omställning i låg- och medelinkomstländer är i sig självklart och absolut inget vi vänder oss emot, tvärtom.

Men biståndet finns till för att hjälpa de mest behövande ur hunger, fattigdom och förtryck. Där hoppas jag att vi är överens, oavsett vilka andra mål som statsrådet verkar tycka att det finns inom biståndet sedan den rödgröna regeringen. Det finns inte till för att gynna svenska företag eller europeiska exportföretag.

Dac-reglerna slår väldigt tydligt fast att utveckling, inte exportfrämjande, måste vara huvudsyftet med en insats för att det ska få räknas som bistånd. När OECD:s biståndskommittés utvärderingsgrupp besökte Sverige förra året och gjorde en halvtidsöversyn av sina granskningar av svenskt bistånd skrev den en rapport med en rad rekommendationer, som jag hoppas att statsrådet har tagit till sig.

OECD:s utvärderingar brukar vara den viktigaste referensen om analys av kvalitet på medlemsländernas bistånds- och utvecklingspolitik. En av de tydliga rekommendationerna som halvtidsöversynen gav var att inte finansiera exportstöd med bistånd, då det bedöms att inte vara effektivt.

Vidare har Riksrevisionen nyligen konstaterat att styrningen av Business Sweden har flera brister. Jag citerar från deras rapport: ”Det senare visar sig till exempel i att det saknas tillräckliga kontroll- och uppföljningsmekanismer.”

Denna organisation, utan erfarenhet av att tidigare jobba med bistånd, får nu anslag ur biståndsbudgeten och samtidigt tvetydiga budskap från Utrikesdepartementet om hur den ska resultatrapportera inom ett för den helt nytt fält, och affärssekretess får råda.

Samtidigt läggs Sidas biståndsverksamhet via civilsamhället kraftigt om, med kort varsel och utan ordentlig förankring. Jag frågar därför statsrådet igen: Är detta verkligen effektivt och transparent?

Hur kan det vara mer effektivt att ge biståndsmedel till en organisation utan erfarenhet av hur det kan hanteras och rapporteras än till civilsamhällesorganisationer med decennier av erfarenhet i länderna som berörs?

Med tanke på vad statsrådet säger om att det bara är en liten del av regleringsbrevet undrar jag: När ska affärssekretessen råda om den inte gäller allting? Vilka saker är det som inte Business Sweden behöver rapportera utifrån biståndets mål?

Anf. 19 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M):

Herr talman! Det var skönt att Jacob Risberg ändå sa att man är för handel och att det kan vara bra ibland. Men det är inget kraftfullt tal om just att vi behöver mer av handel med utvecklingsländerna.

Jag skulle kanske rekommendera Jacob Risberg att lyssna till vad många utvecklingsländer själva säger. Den allra starkaste efterfrågan på mer av handel med svenska företag, investeringar, entreprenörskap och innovation kommer inte från kammaren, utan den kommer från utvecklingsländerna själva.

De vill kunna stå på egna ben. De vill få tillgång till mer av privat kapital och mer av investeringar. Våldigt många av utvecklingsländerna, som under decennier har fått väldigt stora summor svenskt bistånd, fortsätter att vara lika fattiga nu som tidigare. Det är ett faktum att det ser ut på det sättet.

Då kan man göra som den tidigare rödgröna regeringen, och det verkar som att de rödgröna fortfarande i dag säger att man ska göra precis som man alltid har gjort. Man ska se till att det är vattentäta skott mellan bistånd och handel. Det ska inte få vara någon sammanblandning över huvud taget.

Biståndet är någonting som man ska ge. Sedan är det bra med det, även om man inte når sina mål och de resultat som man hoppas få. Eller så kan man göra som vi säger, pådrivet av många utvecklingsländer. Låt oss se om vi kan vara moderna här.

Kan vi hitta synergier mellan bistånd och handel? Kan vi använda delar av biståndet? Jag vill påpeka att vi här talar om 65 miljoner av 56 miljarder, något som Miljöpartiet verkar ha så stora problem med. Kan vi använda dem för att få igång mer av handeln mellan våra länder?

Jag var i Berlin i måndags och tisdags och lyssnade på president Zelenskij. Han lyfte explicit fram detta. De behöver mer vapen. Det behöver de för att vinna kriget. Men han pekade också explicit på: Kom till oss med era företag. Låt oss se om vi kan hitta samarbeten. Annars kommer vi inte att vinna det här kriget.

Det är också en form av att bygga motståndskraft. Men det är inte bara i Ukraina. Jag var nyligen i Zambia och fick precis samma önskemål. Det fanns ett väldigt stort intresse för att hitta den här typen av samarbeten.

Jag vill också bara påpeka att inga medel från Business Sweden betalas ut till enskilda företag. Syftet med medlen är att stötta svenska företag, som ofta ligger långt framme inom Dac-fähiga sektorer. Det kan vara grön omställning. Det kan vara energiinfrastruktur. Det kan vara digitalisering etcetera. De ska få en större möjlighet att nå ut till låg- och medelinkomstländer. De bidrar därmed – låt oss komma ihåg det, Jacob Risberg – till grön och digital omställning.

Vi har helt olika ingångsvärden i det här. Regeringen ser att svenska företag som är engagerade och som ligger väldigt långt framme i utvecklingen kan spela en viktig roll, och det ser utvecklingsländerna också. Jag kan bara beklaga att andra inte verkar se det.

Jag noterade att Miljöpartiet på sin hemsida skriver att man vill använda biståndet till att påskynda utfasningen av fossil energi och möjliggöra att investeringar i förnybart också når de allra fattigaste. Det tycker jag är en alldeles utmärkt ambition. Frågan är väl bara hur det ska gå till om inte svenska företag som ligger i framkant vad gäller grön omställning är delaktiga i det. Det går ju inte! Då blir det bara ord på ett papper. Det blir bara en pamflett, och vi når inte resultat.

Sedan kan sekretess ändå behöva gälla ibland för att det inte ska bli en orimlig konkurrenssituation. Så har det varit tidigare, även under rödgröna regeringar. Det är inte full transparens i hela biståndet, och offentlighets-

principen gäller inte enskilda biståndsorganisationer när det till exempel handlar om mejl. Då får man i stället gå till årsredovisningarna. Det är klart att det finns begränsningar, men låt oss inte låtsas som att det här är någonting nytt och att det bara skulle gälla Business Sweden.

Jag ser gärna att vi ökar transparensen i hela det svenska biståndet. Låt mig få återkomma om hur vi kan göra det.

Anf. 20 JACOB RISBERG (MP):

Herr talman! Jag tror att vi i grunden är överens om att handeln kan bidra till detta. Men det handlar om frågan att man inte ska mäta effektiviteten gentemot biståndets mål. Det måste ju ändå vara det som är grundidén med biståndet. Det låter lite grann som att statsrådet inte riktigt litat på OECD-Dac i de här frågorna när de säger att det här inte är effektivt.

Regeringen påtalar ständigt behovet av ökad transparens i biståndet. Men när det gäller biståndspengar via Business Sweden ska uppgifter hållas hemliga. Det är helt fel väg att gå. Samtidigt kritiserar statsrådet gång på gång civilsamhällets hantering av biståndet, och Sida har därför fått ett särskilt uppdrag att göra om systemet.

Instruktionerna från departementet till Sida säger att alla aktörer som ska få stöd via den särskilda strategin om stöd måste söka om för sin verksamhet enligt nya format, något som just nu pågår. Det faktum att regeringen vill göra om systemet och öppna upp för fler organisationer är *en* sak. Det är en annan sak hur det görs.

Sidas avtal omfattar 17 svenska aktörer och närmare 2 000 organisationer och program i över 90 länder. Det är lokala organisationer som verkar under extremt svåra villkor i länder som Honduras, Sydsudan, Myanmar och Demokratiska republiken Kongo som helt utan förvarning får beskedet att kontrakten med svenska staten inte kommer att gälla.

Regeringens sätt att riva upp avtal har också lett till internationella protester. Förfaringsättet strider mot överenskommelser inom OECD:s utvecklingssamarbete om hur samarbete med civilsamhället ska gå till. Trots att regeringen i Tidöavtalet utlovade att prioritera stöd till civilsamhället agerar regeringen nu på ett sätt som gör skada.

Regeringens hantering av biståndet fortsätter att chocka och förfära. Om det fortsätter så här finns det goda skäl att tro att vi ses i kammaren snart igen, stadsrådet Forssell, för det finns som sagt 55 miljarder till att diskutera.

Anf. 21 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M):

Herr talman! Låt mig återvända till den fråga som ställdes kring Business Sweden. Det är en affärsmodell som är lite unik, får man säga. Det stämmer som Jacob Risberg säger; det kom en granskning för ett tag sedan som gav både ris och ros.

Man har granskat material från flera år tillbaka i tiden, och tyngdpunkten är på rödgröna regeringars tid. Jag håller med om att rapporten ger anledning till att fundera en del över effektiviteten. Vi har från regeringens sida lämnat ett svar på hur vi tänker gå vidare med detta. Svaret behandlades i tisdags i den här kammaren utan debatt eller kommentarer från Miljöpartiet eller något annat parti. Där kan Jacob Risberg läsa mer om hur vi tänker agera kring detta.

Vi är som regering fullt inriktade på att öka transparensen i biståndet, som alltså har minskat de senaste åren. Det är därför vi nu försöker trycka tydligt på detta i alla strategier. Det är en viktig principfråga. I det här ligger naturligtvis också kvalitetsaspekter, och för att kunna mäta kvalitet måste biståndet vara just transparent.

Vi tar nya tag. Vi ser till att hitta synergier mellan bistånd och handel, precis det som utvecklingsländerna själva hela tiden efterlyser. Det får inte bara bli tomma ord på ett papper. Vi ska få fler svenska världsledande företag inom Dac-fähiga sektorer – grön omställning, energiinfrastruktur och digitalisering för att bara nämna några – att etablera sig i utvecklingsländerna så att vi kan bryta den fattigdom och det lidande som har fortsatt i många av de här länderna i generation efter generation.

Transparensdelen kring de 65 miljonerna får vi säkert anledning att återkomma till. Kanske blir det också interpellationer från Jacob Risberg om de övriga 56 miljarderna och hur vi kan öka transparensen i dem. Jag hoppas att han tycker att det är lika viktigt, för det kan väl inte vara transparens som gäller bara när det handlar om Business Sweden.

Med detta vill jag önska Jacob Risberg en riktigt trevlig helg och tacka för interpellationen.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 6 Svar på interpellation 2023/24:798 om disciplinära åtgärder i skolan

Anf. 22 Statsrådet LOTTA EDHOLM (L):

Herr talman! Anna Lasses har frågat mig om jag anser att kvarsittning är en effektiv metod för att uppnå elevers trygghet och studiero och om jag i så fall avser att vidta några åtgärder för att metoden används på ett sätt som tar hänsyn till särskilda behov eller situationer. Anna Lasses har även frågat mig om jag anser att det är rimligt att olika skolor väljer att använda disciplinära åtgärder på så olika sätt som det görs i dag, och om inte, om jag avser att vidta några åtgärder.

Enligt skollagens bestämmelser om trygghet och studiero finns det flera disciplinära åtgärder som får användas om en elev stör ordningen eller uppträder olämpligt, såsom utvisning ur klassrummet eller kvarsittning i högst en timme. Sådana åtgärder får vidtas endast om de står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga omständigheter. Syftet är att en sådan åtgärd ska leda till att eleven ändrar sitt beteende och att studiemiljön i skolan blir bättre. Det är också reglerat att varje skolenhet ska ha utarbetade ordningsregler. Jag har dock inte möjlighet att kommentera hur en huvudman eller skola väljer att tillämpa skollagens bestämmelser.

Skolan är en viktig arena för att påverka barns och ungas moraliska kompass. Undersökningar från Brottsförebyggande rådet har visat att de ungdomar som går på en skola där eleverna i större utsträckning följer ordningsreglerna har mindre sannolikhet att begå våldsbrott, även med hänsyn tagen till skolornas elevsammansättning (kortanalys 4/2023).

En skolmiljö som präglas av trygghet och studiero är även en förutsättning för elevers lärande. Otryggheten i den svenska skolan har ökat över tid, och i många klassrum är det så stökigt att eleverna inte kan koncentrera

sig på undervisningen. Regeringen har därför tillsatt Utredningen om stärkt trygghet och studiero i skolan, som ska föreslå flera åtgärder för ett stärkt ledarskap och ett effektivare arbete med trygghet och studiero i skolan (dir. 2023:154).

Det är viktigt att skolans ordningsregler är tydliga och att såväl elever och lärare som vårdnadshavare känner till de konsekvenser som kan följa vid olika former av ordningsstörningar eller olämpligt beteende. En skolmiljö där till exempel stök och bråk inte får några konsekvenser kan leda till att övriga elever förlorar tilliten till en trygg och rättvis skola där personalen tar ansvar. Utredningen ska därför bland annat lämna förslag där det tydligare än i dag framgår att det är rektor som ansvarar för ordningsreglerna och att dessa bör innehålla en konsekvenstrappa.

Det är dock viktigt att beakta olika perspektiv. Om eleverna inte får det stöd de har rätt till kan studieron påverkas negativt. Skolor behöver därför bättre förutsättningar att sätta in tidiga stödinsatser. I dag sätts det mesta av stödet in först i årskurs 9, vilket för många är alldeles för sent. Därför satsar regeringen nu stort på bland annat fler speciallärare, mindre undervisningsgrupper och mer och tidigare lovskola för fler.

Det är avslutningsvis viktigt att lärare och annan personal har tydliga förutsättningar genom lagstiftningen att regelmässigt hantera samtliga ordningsstörningar, såväl allvarliga som mindre allvarliga men frekventa sådana. Lagstiftningen behöver därför ses över med detta i åtanke. Jag ser fram emot att så småningom ta emot utredningens betänkande.

Anf. 23 ANNA LASSES (C):

Herr talman! Tack för svaret, skolministern!

Jag kan berätta att den här frågan från början kommer från min numera 15-åriga praoelev. Vi skrev interpellationen tillsammans. Det är en oerhört viktig och relevant fråga han har, för i grunden handlar den om precis det som skolministern pratade om, nämligen tilltron mellan lärare och elever. Den handlar också om rättvisa och om barn med särskilda behov.

Först vill jag säga att jag fullständigt håller med om vikten av lugn och ro, särskilt för just barn med behov av stöd. Jag välkomnar också den här utredningen. Den behövs verkligen. Jag ser fram emot att se vad den kommer att leda till.

Jag håller också med om att vi definitivt inte ska detaljstyra i klassrummet. Tvärtom ska vi lita till våra pedagoger och rektorer. Där är vi helt eniga.

Jag har heller ingenting emot disciplinära åtgärder. Man måste kunna ingripa på olika sätt där det behövs för att kunna upprätthålla ordning och trygghet.

Men kvarsittning – vad fyller det för funktion förutom att vara ett straff, ett straff som ofta gör att eleven får bekräftat att hen är misslyckad och att skolan kanske inte riktigt är till för just hen?

Skollagen och Skolverkets riktlinjer är glasklara: Syftet med en disciplinär åtgärd är att man ska kunna upprätthålla trygghet och studiero i skolan samt ändra beteendet hos de elever som behöver göra det. Åtgärden får inte användas som bestraffning, och särskild hänsyn ska tas till barnets bästa och de behov barnet har, utifrån vilken elev det handlar om.

Ju mer man läser, desto tydligare blir det att det egentligen saknas evidens för att kvarsittning har den här effekten, det vill säga att ändra beteen-

det. Kvarsittning fungerar framför allt avskräckande för de elever för vilka en tillsägelse normalt räcker, och då ska också tillsägelse användas.

Med tanke på allt detta vill jag återigen fråga: Vad tycker egentligen skolministern om just kvarsittning som metod?

Prot. 2023/24:132
14 juni

Svar på
interpellationer

Anf. 24 Statsrådet LOTTA EDHOLM (L):

Herr talman! Vi har stora ordningsproblem i svensk skola. Svenska elever blir mer störda av skärmar och mobila enheter, känner större otrygghet i skolan och kommer oftare för sent än elever i andra länder. Jag är helt övertygad om att vi behöver fler möjligheter till disciplinära åtgärder än vi har i dag. Framför allt måste vi få en politik som står bakom de rektorer och lärare som vill upprätthålla lugn och ro i sina klassrum.

Det gör också någonting med unga människor när de ser vuxenvärlden vända sig bort när deras klasskompisar till exempel råkar ut för mobbning, våld och trakasserier. Tyvärr lever många elever i den verkligheten i dag.

Kvarsittning är *en* disciplinär åtgärd, och den ska användas utifrån den lagstiftning som finns. Den används inte särskilt ofta i svensk skola i dag, men jag tycker att det är väldigt viktigt att den finns kvar.

Själva meningen med den utredning vi nu har tillsatt är att stärka rektors ansvar för trygghet och studiero och se till att det är lärarna som bestämmer vad som ska gälla i klassrummet, men även att se till att det finns disciplinära åtgärder att ta till när elever inte lever upp till de ordningsregler som också ska finnas. Vi ser också i forskningen att elever i de skolor där ordningsregler används och följs får en tryggare och bättre miljö än elever i andra skolor.

Anf. 25 ANNA LASSES (C):

Herr talman! Jag tackar återigen för svaret. Jag är böjd att hålla med om det mesta skolministern säger. Det är verkligen ett stort problem vi ser i skolorna, och man behöver upprätthålla ordningen. Jag tycker också att det är bra att man ser över vilka andra typer av disciplinära åtgärder som kan användas.

Men det är också viktigt att dessa åtgärder når sitt mål och syfte. Det man har sett just när det gäller kvarsittning är att det har en avskräckande effekt på de elever för vilka en tillsägelse oftast räcker. Då ska också tillsägelse användas; det är väldigt klart och tydligt. Man pratar ju, även skolministern, om en konsekvenstrappa. Om en elev lyssnar på en tillsägelse ska man inte behöva ta till nästa åtgärd, som exempelvis kan vara kvarsittning.

Som skolministern säger används kvarsittning inte ofta, men när det används handlar det ofta om elever som kanske har särskilda behov. Det kan exempelvis vara NPF-elever, elever som är utagerande eller barn med problem i hemmet. Detta är elever i behov av stöd, och precis som skolministern säger är detta stöd någonting som alltför ofta saknas eller sätts in alldeles för sent. Jag vet att regeringen jobbar för att komma till rätta med det, men de facto är det så.

Vad dessa elever minst av allt behöver är att känna sig utpekade som misslyckade, som att skolan inte är för dem. Det är just detta som kvarsittning får som effekt. Man pekas ut. Det är också en oerhört inkonsekvent åtgärd. Den leder ingenvart.

Lagen säger att åtgärder ska anpassas utifrån elevens behov och situation. Ändå är det dessa elever som får kvarsittning. Deras beteende ändras inte genom det.

Återigen: Det är jättebra med fler möjligheter och olika typer av disciplinära åtgärder, men är det verkligen eleverna med särskilda behov som ska få just kvarsittning?

Anf. 26 Statsrådet LOTTA EDHOLM (L):

Herr talman! Det är ett stort bekymmer i svensk skola att särskilt stöd sätts in alldeles för sent. Det mesta av det särskilda stödet i svensk skola sätts in i årskurs 9. Det är ett stort problem. Vi ligger långt efter andra jämförbara länder, till exempel Finland, som sätter in stödet mycket tidigare. Detta beror bland annat på att det har funnits en ideologi som har sagt att alla barn oavsett behov ska inkluderas i samma klassrum. Många gånger har det blivit i väldigt stora klasser.

Det regeringen nu gör är att utöka det statliga stödet för att kunna bygga upp fler mindre, särskilda undervisningsgrupper för de barn som verkligen behöver stödet som allra mest. När jag nu reser runt i kommuner ser jag en stark utbyggnad av sådana undervisningsgrupper. Jag tror att det är viktigt och bra. De här eleverna behöver stöd, och de behöver stöd tidigt.

Därmed inte sagt att elever i behov av stöd kan bete sig hur som helst i klassrummen. Det går inte heller. Ordning och reda och trygghet och studiero handlar inte bara om de elever som stökar utan också om deras klasskompisars rätt till en trygg miljö där man använder tiden i klassrummet till att studera och lära sig saker, där man inte blir störd av mobiltelefoner och där man inte blir störd av att elever ständigt kommer för sent. Detta måste vi göra någonting åt.

Kvarsittning är en del i den arsenal av åtgärder som en skola kan vidta, men vi behöver mer. Framför allt måste lärare och rektorer känna att de har politiken i ryggen när de vidtar disciplinära åtgärder mot elever som betar sig på ett sådant sätt att de förstör både för sig själva och för sina klasskompisar, och inte minst för lärare och annan personal. Vi ser att anmälningarna till Arbetsmiljöverket under en tioårsperiod mer än fördubbats i svensk skola.

Detta är naturligtvis också ett skäl till att många unga människor väljer att inte bli lärare: Man har en bild av att det är stökigt i svensk skola.

Vi behöver fler olika möjligheter, inte färre – så skulle jag säga.

Anf. 27 ANNA LASSES (C):

Herr talman! Tack för svaret, ministern!

Jag är verkligen enig med ministern om att stöd ska komma in tidigt. Det är bra att regeringen jobbar för det. Sedan hade jag naturligtvis gärna sett att resurserna man skjuter till var lite större.

Med det sagt håller jag med om att ordning är oerhört viktigt. Ingen elev ska bete sig illa, oavsett vilka behov man har eller vem man är. Men just för elever med behov av stöd måste konsekvenserna vara relevanta. Där ifrågasätter jag starkt om kvarsittning verkligen är rätt metod.

Disciplinära åtgärder är som sagt viktiga och nödvändiga för att upprätthålla en trygg miljö. De kan gärna vara fler, men de ska vara relevanta. Man kan också ta bort de som är dåliga och tillsätta fler som faktiskt fungerar.

Vi får aldrig glömma syftet med åtgärden. Det handlar inte om att straffa utan om att se till att elever har möjlighet att klara skolan. Det gäller både dem som följer ordningsreglerna och dem som inte gör det. Att kvarsittning ibland kläs med vackra ord, såsom tid för reflektion, är det ingen elev som går på. Ett straff är ett straff.

Jag känner att skolministern och jag har samma mål för den svenska skolan, och vi tycker båda att barns utbildning är otroligt viktig för hela deras liv.

Jag hoppas att utredningen, när den väl landar på ministerns bord, kommer att mynna ut i en proposition med en massa bra förslag där kvarsittning har hänvisats till historien, till förmån för stöd till alla barn med behov av stöd och till förmån för effektiva åtgärder som kan upprätthålla trygghet och studiero i skolan.

Anf. 28 Statsrådet LOTTA EDHOLM (L):

Herr talman! Jag tror att vi behöver fler möjligheter till disciplinära åtgärder i svensk skola, inte färre. Den utredning som nu pågår arbetar framför allt utifrån att stärka rektors och lärares både ansvar och befogenheter i dessa frågor. Vi vet nämligen att svensk skola har blivit alltmer otrygg och har större problem med stök.

Jag vill dock lyfta fram även föräldraansvaret i denna fråga. I Sverige har vi varit alldeles för rädda för att prata om föräldraansvar. Föräldrarna är ansvariga för att uppfostra sina barn. Skolan har ett ansvar för att hjälpa till att fostra barnen, men uppfostringsansvaret ligger hos föräldrarna. Därför är det viktigt att det finns möjlighet att ha exempelvis förväntansdokument, om vad som förväntas av föräldrarna i deras uppfostran av barnen.

Vi behöver ha betydligt fler åtgärder i svensk skola i dag än vi faktiskt har, för att se till att klassrummen blir lugna och trygga och är en plats för lärande och ingenting annat.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 7 Svar på interpellation 2023/24:789 om högre utbildning i hela landet

Anf. 29 Utbildningsminister MATS PERSSON (L):

Herr talman! Mats Wiking har frågat mig vad jag avser att göra för att kompetensbehovet ska täckas i hela landet när jag vill dra ned på distansutbildning. Mats Wiking har även frågat mig vad jag menar med mina uttalanden om att lärosäten som bedriver fel distansutbildningar ska få lägre statsbidrag och vad fel distansutbildning är.

I en artikel i Svenska Dagbladet har jag argumenterat för att minska floran av fristående kurser och kurser på distans som har byggts upp under Socialdemokraternas tid vid makten. De senaste åren har antalet studenter på svenska högskolor ökat kraftigt. Expansionen har präglats av att fler läser fristående kurser. Denna utveckling drivs av ett ökat utbud av fristående kurser på distans.

Ett grundläggande problem är att utbildning på distans ofta inte fullföljs. Endast 54 procent av studenterna på fristående kurser på distans av-

slutar sina kurser. Detta är ett kvalitetsproblem. När studenterna inte fullföljer sina kurser lär de sig mindre, och högskolan får inte den ersättning den skulle ha fått om kurserna fullföljts.

En annan utmaning i detta sammanhang är att inte tillräckligt många kurser möter exempelvis industrins, totalförsvarets eller sjukvårdens kompetensbehov. Jag anser att både studenternas och lärosätenas tid och resurser kan användas bättre.

För att vi ska klara den gröna omställningen måste utbildningsväsendet fungera på alla nivåer. Det handlar lika mycket om solcellsinstallatörer som om kärnkraftsingenjörer.

I enlighet med förslag i budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1) har medel tillförts för fler platser inom yrkeshögskolan. Syftet med satsningen är att möta de fortsatt stora kompetensbehoven i hela Sverige, möjliggöra omställningen och främja matchningen på arbetsmarknaden.

Satsningen innebär att fler får möjlighet att studera inom yrkeshögskolan. Myndigheten för yrkeshögskolan beviljade i januari 2024 mer än 40 000 nya utbildningsplatser på drygt 470 yrkeshögskoleutbildningar, varav en fjärdedel inom området teknik och tillverkning. Flera av yrkeshögskoleutbildningarna ges också på distans.

Distansutbildning och decentraliserade utbildningsmiljöer är viktiga för att till exempel möjliggöra vidareutbildning och för att studerande ska kunna kombinera arbete och familjeliv med studier. Samtidigt ställer distansutbildning av hög kvalitet stora krav på både pedagogik och tekniska lösningar. Att nästan hälften av de som går en fristående kurs på distans inte fullföljer kursen är därför en varningssignal som ska tas på allvar.

Regeringen har uttalat sig om hur utbildningsutbudet inom universitet och högskola bör utvecklas framöver. I budgetpropositionen för 2024 anger regeringen att det är viktigt att värna den campusbaserade utbildningen för att upprätthålla en kvalitativ utbildnings- och forskningsmiljö och ett kvalitativt utbildningsutbud.

Vidare anger regeringen att en omfördelning av lärosätenas takbelopp kommer att ske med start från 2025. Syftet med omfördelningen är att stärka drivkrafterna för ett utbildningsutbud av hög kvalitet för att förse arbetsmarknaden med den kompetens som behövs inom bland annat science, technology, engineering och mathematics, så kallade STEM-ämnena. Därför planeras en kommande neddragning att baseras på utbildningar med låg aktivitet och genomströmning samt på omfattningen av fristående kurser inom områden där det inte bedöms råda motsvarande brist på arbetsmarknaden.

Det finns också ett behov av att utveckla kursutbudet. Det nya omställningsstudiestödet innebär att fler yrkesaktiva kommer att studera inom högskolan. För att man ska ha rätt till omställningsstudiestöd måste utbildningen stärka individens ställning på arbetsmarknaden utifrån arbetsmarknadens behov.

Det är därför viktigt att lärosätena både har incitament att utveckla sitt utbildningsutbud och har möjlighet att erbjuda utbildningar över tid. Nyligen gav regeringen därför en utredare i uppdrag att biträda Utbildningsdepartementet med att utreda en särskild ersättningsmodell för utbildning för omställning och vidareutbildning för yrkesverksamma.

Herr talman! Efter en intervju i *Dagens Eko* har det uppstått skarp kritik mot utbildningsminister Mats Persson. Ministern menade där att det bedrivs för mycket distansutbildning och fristående kurser och att det i stället ska ske en satsning på tekniska utbildningar.

Herr talman! Vi socialdemokrater är inte emot en satsning på tekniska utbildningar utan ser positivt på att regeringen vill öka stödet till STEM-utbildningar. Men när ministern i samma intervju menar att det ska ske på bekostnad av distansutbildning och fristående kurser är vi inte med i ministerns tankebanor.

Vi socialdemokrater anser att högre utbildning måste vara tillgänglig i hela landet. Då är behoven av fristående kurser och distansutbildning stort, bland annat för att klara kompetensbehovet i hela landet men också för att högre utbildning inte bara ska vara tillgänglig i städer där högskolor och universitet finns.

Vi är inte ensamma om kritiken. På många lärosäten bubblar ilskan över att ministern ifrågasätter lärosätenas kännedom om vilka behov som finns bland Sveriges studenter och företagens kompetensbehov. Protesterna kommer från en stor och heterogen skara, från lärosäten, enskilda forskare, fria skribenter, Timbroföreträdare, Sveriges förenade studentkårer, SFS, och ett antal fackförbund.

Ordföranden för Sveriges universitetslärare och forskare, SULF, skriver att hon förfäras över att ha läst förslaget om hårdare styrning av högskolans utbildningsutbud. Hon skriver bland annat: ”Att kortsiktigt styra mot ’nyttiga’ ämnen som endast rör den befintliga arbetsmarknaden är även ett allvarligt hinder för att främja näringslivet, säkerställa kompetensförsörjningen och stärka Sveriges konkurrenskraft på den globala scenen”.

Herr talman! Även rektorerna för de två största universiteten, Lund och Uppsala, har gått samman i ett gemensamt svaromål. De skriver att de måste utgå från att Mats Persson menar väl men att han missuppfattat vad en fristående kurs är. De tycker att utbildningsministern raljerar och ägnar sig åt grova förenklingar och att problemet inte är de fria kurserna utan att högre utbildning är underfinansierad.

Vidare kan man läsa att Lena Mäler vid naturvetenskapliga fakulteten på Stockholms universitet skriver att den största delen av de fristående kurser som universiteten ger ingår i olika utbildningsprogram.

När det gäller att antalet fristående kurser skulle ha ökat kan SFS påvisa att själva utgångspunkten för Perssons resonemang är felaktig, då andelen studenter vid fristående kurser har minskat i absoluta tal och som andel av högre utbildning från 28 procent till 23 procent.

Ute i landet finns exempel från Mittuniversitetet, som menar att förslaget skulle få allvarliga konsekvenser med påföljd att det blir färre studenter i Jämtland, Härjedalen och Västmanland. De skulle få svårt att studera på distans på grund av att just distansutbildningarna minskar. Det är stora avstånd i norra Sverige, och distansutbildning med fristående kurser är ett sätt att klara högre studier där.

Listan kan göras lång över dem som kritiserar förslagen från ministern. Inte någonstans får ministern stöd för förslagen. Vad säger ministern om kritiken från lärosäten, enskilda forskare, fria skribenter och så vidare? Anser ministern inte att man bör lyssna på kritiken? Är ministern beredd att göra det och ändra sin ståndpunkt?

Anf. 31 Utbildningsminister MATS PERSSON (L):

Herr talman! Tack till Mats Wiking för interpellationen!

De senaste åren har det skett en väldigt stor ökning av fristående kurser på distans. Det är till och med så att majoriteten av de fristående kurserna i systemet i dag ges inom ramen för distansutbildning. Som jag framförde i mitt förra inlägg hoppar många av den typen av utbildningar, och då tycker jag att vi från samhällets sida måste ställa oss frågorna vilken typ av utbildningar vi vill ha och om det är rimligt att ha många utbildningar där antalet avhopp är högt.

En flora av kurser har vuxit fram de senaste åren som av en del människor uppfattas vara av något hobbyartad karaktär; det kan vara kurser i vinkunskap eller ölkunskap eller som handlar om katters beteende. Jag tror att vi gemensamt i samhället behöver ställa oss frågan om det är rimligt att det är akademiska utbildningar. Är det rimligt att få studiemedel för att gå en sådan kurs? Den diskussionen tror jag att vi måste ta.

Vi står i ett läge med stora kompetensbehov i välfärden och den gröna omställningen. När vi nu gör stora utbyggnader och historiska satsningar på ingenjörsutbildningar och fler sjuksköterskor måste det naturligtvis också innebära att om fler ska läsa till ingenjör och sjuksköterska måste färre människor läsa till något annat. Annars går ekvationen inte ihop.

Jag tror att vi i samhället måste ha en diskussion och debatt om vad som är rimligt att ha i utbildningssystemet och om den här typen av hobbyliknande kurser är vad vi vill prioritera i detta läge. En sådan diskussion och debatt välkomnar jag.

Anf. 32 MATS WIKING (S):

Herr talman! Jag tackar ministern för svaret, men jag vill ändå påtala att vad gäller trycket från lärosäten, fackföreningar och näringsliv fick jag inget svar.

Under våren anordnade undertecknad och Moderaternas talesperson för högre utbildning ett seminarium om utvecklingen av campus och decentraliserad distansutbildning. Flera högskolor och universitet har i dag väl utarbetade samarbeten med kommuner där syftet är att ge högre utbildning på hemmaplan. Flera utvärderingar visar att både lärosäten och kommuner vill utveckla samarbetet. Samarbetet innebär att utbildningar och fristående kurser kan ges på distans för att möta de lokala behoven, och det är helt avgörande för att lokala campus ska kunna bedriva högre utbildning.

De lokala campus som finns har också ett mycket bra samarbete med det lokala näringslivet och den offentliga sektorn. Man skräddarsyr utbildning utifrån de lokala arbetsmarknadsbehoven.

I rapporten *Nya vägar* som gjorts om utvecklingen av lokala campus framgår tydligt att det är ett framgångsrikt recept. En decentraliserad utbildning är inte bara platsförlagd på olika campus utan man ser också till att speciellt utbildad personal finns på campus för att stötta studenterna i deras utbildning, just för att utveckla och förbättra resultaten när det gäller distansutbildning. Utbildningen blir en mix av distansutbildning och platsförlagd utbildning genom att vissa moment sker på plats medan merparten är på distans. Den personal som är platsförlagd bidrar till ökad genomströmning och färre avhopp, och det är precis vad ministern efterfrågar.

Man kan se på utvärderingar att berörda kommuner lyckats pressa ner arbetslösheten och att fler genom kompetenshöjningen har kunnat ta de jobb som varit lediga.

Herr talman! I interpellationen redovisas tre exempel på städer där man genom distansutbildning höjt och fortsätter att höja kompetensen som gör att man kan stanna kvar på orten under utbildningen tack vare utvecklingen av samarbetet mellan lärosäten och lokala campus.

Herr talman! Vi socialdemokrater är oroliga för att om utbildningsministern genomför det han säger sig vilja göra riskeras lokala campus grundidé att erbjuda kvalitativa distansutbildningar, eftersom ministern vill sänka ersättningen till lärosäten som enligt ministern bedriver fel sorts distansutbildningar.

Jag vill fråga vad utbildningsministern anser om de lokala campus som växer fram i landet, som är och har varit ett bra alternativ för att bedriva distansutbildning och fristående kurser. Hur ska lokala campus överleva om bidragen sänks för distansutbildning och fristående kurser?

Anf. 33 Utbildningsminister MATS PERSSON (L):

Herr talman! Det är viktigt att understryka att i det svenska systemet kommer det alltid att finnas möjlighet att läsa fristående kurser. Det är det ju ingen som ifrågasätter. Det är en styrka att man kan läsa historia, litteraturvetenskap eller motsvarande kurser på universitet och högskolor. Det är naturligtvis en styrka och något som kommer att vara möjligt också i framtiden. Det är inte minst viktigt för att man ska kunna bilda sig, utvecklas och växa som människa.

Det är också viktigt att vi har ett system där man kan läsa på universitet och högskolor inom ramen för ett livslångt lärande. Det finns nu en modell där allt fler människor väljer att vidareutbilda sig mitt i livet. Intresset är stort för att läsa till polis, lärare, sjuksköterska och även utbilda sig inom tekniska ämnen. Det sker inom ramen för det som heter omställningsstudiestöd och som många människor just nu tar del av. Det är en mycket spännande reform som jag tror är här för att stanna.

Vad gäller det livslånga lärandet får lärosätena i dag inte ersättning på ett sätt som är fullt ut anpassat efter att vuxna människor pluggar samtidigt som de jobbar. Det är också därför regeringen har tagit initiativ till en utredning för att se om man kan ha en annan typ av ersättningssystem så att lärosätena får bättre incitament och möjligheter att erbjuda den typen av kurser inom ramen för det livslånga lärandet.

Herr talman! Samtidigt handlar politik om att prioritera, och den här regeringen prioriterar utbildning. Vi bygger nu ut utbildningen inom många bristyrken som finns i samhället, som industrin och företagen i den gröna omställningen skriker efter och som människor i välfärdens kärna, inte minst sjukvården, skriker efter. Därför bygger regeringen ut den typen av utbildningar.

Vi tycker också att det är angeläget att föra en diskussion om huruvida det är rimligt att fortsätta den kraftiga expansion av fristående kurser, framför allt på distans, som Socialdemokraterna påbörjade när de satt vid makten. En sådan diskussion välkomnar vi, och en sådan diskussion måste föras.

Prot. 2023/24:132
14 juni

Svar på
interpellationer

Anf. 34 MATS WIKING (S):

Herr talman! Vi som är födda på landet och bodde långt borta fick ta oss till större städer för att kunna läsa på högskola och få en utbildning. För många av oss var det tufft att ta steget till högre studier på grund av att samhället och familjen vi kom från saknade utbildningstradition. Att behöva flytta långt från familj och vänner kan också göra att den som egentligen har anlagen hoppar av sin utbildning.

Herr talman! Samtidigt finns de som längtar efter högskolelivet – att flytta hemifrån, studera, få nya kamrater och känna friheten i att stå på egna ben.

Vi människor är olika. Vi är på olika plats i livet när det är dags för högre studier eller vidareutbildning. En student kan vara 19 år och precis ha slutat gymnasiet. En annan kan vara 44 år med en vilja att läsa vidare men ha barn på sex och elva år och ett stort föreningsengagemang på orten. Båda vill studera, men förutsättningarna är olika.

Medan 19-åringen flyttar till den stora staden med universitet väljer 44-åringen det lokala campuset för att läsa en kurs i taget. Hen är osäker på om hen klarar studierna och vill inte missa barnens uppväxt. Genom att hen bor i den lilla staden där man satsat på högre utbildning på det lokala campuset klarar hen både studierna och det sociala livet.

På många sätt kan man se att flexibilitet är ett nyckelord för hur utbildning bör kunna finnas tillgänglig hela livet. Vi socialdemokrater vill stå upp för den svenska utbildnings- och bildningstraditionen, där bildning och utbildning för den enskilda medborgaren kan ske på många olika sätt – genom till exempel en fristående kurs på en högskola, men också genom en studiecirkel i Medborgarskolan. Att inte kunna erbjuda bildning och utbildning av bredare slag gör Sverige fattigare.

När det gäller bildning har ministrarnas partikamrat i dagarna presenterat en utredning om folkbildning. Utredaren pekar på att bildning är viktigt, att tillgång till bildning måste finnas på olika nivåer och att intresse och glädje också måste få vara en del av utbildnings- och bildningsutbudet.

Anf. 35 Utbildningsminister MATS PERSSON (L):

Herr talman! Jag tackar Mats Wiking för interpellationsdebatten och välkomnar hans engagemang i frågan. Jag tycker samtidigt att vi ska vara ärliga och säga att det finns en ideologisk skiljelinje i synen på vilken universitets och högskolors roll ska vara. Det är uppenbart att Socialdemokraterna under sina år vid makten såg detta som en del av arbetsmarknadspolitiken och regionalpolitiken. Man ville dölja ungdomsarbetslöshet. Under många år byggde man medvetet och aktivt ut antalet platser. Målet har varit att se till att så många som möjligt läser på högskola i stället för att se till att högskolan håller tillräckligt hög kvalitet.

Priset för detta betalar våra studenter i dag. Det är för få laborationer för den som läser en teknisk utbildning. Det är för få lärarledda timmar och för få lektioner på våra universitet och högskolor i väldigt många ämnen, inte minst bland de tekniska ämnena. Det är priset man just nu betalar för Socialdemokraternas mångåriga politik.

Det är också därför regeringen nu lägger om politiken och ser till att vi får fler laborationer och fler mattetimmar på våra tekniska utbildningar. Många av våra rektorer och många studenter har varnat för den utveckling som skedde under Socialdemokraternas tid. Detta rättar vi nu till. De pro-

blem vi har ärvt från den tidigare socialdemokratiska regeringen hanterar vi just nu.

Jag tycker att det är tråkigt att Socialdemokraterna försöker blanda bort korten och inte medger vad som har varit partiets strategi. Men det är välkommet att vi har en debatt i Sverige om huruvida det är rimligt att vi har den här typen av hobbyliknande kurser inom ramen för högskolans verksamhet eller om vi ska göra på ett annat sätt.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

Prot. 2023/24:132
14 juni

Svar på
interpellationer

§ 8 Svar på interpellation 2023/24:794 om påverkanskampanjer mot forskning och högre utbildning

Anf. 36 Utbildningsminister MATS PERSSON (L):

Herr talman! Sofia Amløh har frågat mig hur jag arbetar för att freda den fria forskningen från vilseledande information samt hat och hot.

Jag vill tacka riksdagsledamoten, som lyfter en mycket viktig fråga. Universitet och högskolor har en speciell roll i vårt samhälle. Deras oberoende sökande efter ny kunskap är en princip som måste värnas och främjas. Fri och öppen tillgång till forskning och faktabaserad information är viktig för ett demokratiskt och starkt samhälle.

Tyvärr ser vi en ökning av desinformation och påverkanskampanjer. Tendenserna till kunskapsresistens och vetenskapsförnekelse ökar. Vissa delar av samhället accepterar inte faktabaserad kunskap och vetenskapliga resultat. Det gäller även när det råder bred enighet bland forskare. Detta riskerar att påverka allmänhetens förtroende för den vetenskapliga processen och i längden forskningens genomslag och användbarhet i samhället.

Under det svenska ordförandeskapet i EU 2023 bjöd undertecknad därför in mina europeiska ministerkollegor till en diskussion om hur vi kan hantera kunskapsresistens och vetenskapsförnekelse. Bland annat diskuterades vikten av att fortsätta arbeta med att öka kunskapen och medvetenheten om riskerna med vetenskapsförnekelse och att ge medborgarna stöd att kunna skilja mellan desinformation och evidensbaserad kunskap.

En av svenska universitets och högskolors uppgifter är att samverka med det omgivande samhället och verka för att deras forskning kommer samhället till nytta. Detta sker bland annat genom att forskare deltar i samhällsdebatten. Men det offentliga debattklimatet har blivit hårdare och mer polariserat. Personer som deltar i det offentliga samtalet och som engagerar sig i samhällsfrågor är särskilt utsatta för hat, hot och trakasserier. Det gäller inte minst forskare. Detta är inte acceptabelt. Forskare och lärare måste ha möjlighet att utföra sitt arbete utan att behöva oroa sig för att till exempel få hatmeddelanden eller få sitt kontor vandaliserat. Det inkluderar att kunna ställa frågor som kan uppfattas som kontroversiella och presentera resultat som kanske är oväntade eller oönskade. Ett samhälle där forskare inte vågar forska på viktiga områden eller undviker att kommunicera sin forskning är ett samhälle som inte utvecklas.

Skyddet av nationella intressen, kunskap och teknik är en prioriterad fråga för regeringen. Regeringen har bland annat inlett ett arbete med att ta fram en ny nationell informations- och cybersäkerhetsstrategi för att höja informations- och cybersäkerhetsnivån på nationell nivå. Lärosätena

har också ett viktigt ansvar för informationssäkerheten inom sin verksamhet. De statliga lärosätena har därför fått i uppdrag att återrapportera sitt arbete med informationssäkerhet, bland annat i fråga om skydd av forskningsdata och vad som görs för att höja medvetenheten och kompetensen inom informationssäkerhetsområdet.

Säkerhetsfrågor har tagits upp med samtliga lärosäten under de årliga dialoger som pågått nu under våren. Utbildningsdepartementet har nyligen haft ett möte med samtliga rektorer för att bland annat diskutera aktuella säkerhetsfrågor som lärosätena behöver hantera. Skyddet för bland annat lärare vid universitet och högskolor har dessutom stärkts genom lagändringar som innebär ett utvidgat straffansvar för våld eller hot mot vissa yrkesgrupper.

Det oberoende sökandet efter kunskap och sanningar, även obekväma sådana, är en princip vi alla har ett ansvar att värna och främja. Arbetet med att motverka påverkanskampanjer, desinformation samt hat och hot mot forskare är en mycket viktig fråga som regeringen följer nära.

Anf. 37 SOFIA AMLOH (S):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för interpellationssvaret och möjligheten till debatt. Det är flera saker i svaret som jag uppskattar. Det betonas hur viktigt detta är. Det oberoende sökandet är viktigt för att forskningen ska kunna vara öppen och faktabaserad. Det här är hela grunden för det demokratiska och starka samhället.

Opålitlig information och politisk propaganda har ökat de senaste åren. Det har bidragit till en försvagning av demokratiska institutioner i många länder. Utvecklingen har exempelvis blivit väldigt tydlig på andra sidan Atlanten och har redan fått följder även på vår kontinent.

Sociala medier spelar en stor roll, eftersom inläggen sprids snabbt där, snabbare än i traditionella medier. Uppgifterna förhåller sig inte till någon form av pressetiskt system, och möjligheten till spridning är i stort sett obegränsad. Algoritmerna premierar ett högt tonläge och konfrontation. Detta utnyttjas såklart av populistiska och extrema rörelser som använder just anonyma konton för att sprida sin agenda och underminera demokratiska processer.

Herr talman! I maj avslöjade *Kalla fakta* i TV4 att Sverigedemokraterna använder sig av hemliga konton på sociala medier i syfte att just misskreditera dem man ogillar och påverka opinionen i Sverige. Metoder som används är desinformation, att öka misstro och riktad propaganda. Allt sker i syfte att påverka förtroendet för samhällets institutioner. Detta är metoder vi känner igen från andra makter, som Ryssland eller Kina.

TV4 visar att Sverigedemokraternas hemliga konton på olika sociala medier hade 260 000 följare, och under årets första tre månader publicerades omkring 1 000 inlägg. Det genererade mer än 27 miljoner visningar.

Jag tycker att det är uppenbart, trots ministerns svar, att det kvarstår många frågor och tvivel om regeringens förmåga att effektivt skydda den fria forskningen från vilseledande information och hat. Jag vill ställa min fråga till statsrådet igen: Hur ser arbetet framöver ut för att freda fri forskning från vilseledande information, hat och hot?

Anf. 38 Utbildningsminister MATS PERSSON (L):

Herr talman! Tack, Sofia Amløh, för din interpellation! Jag tror att vi delar engagemanget för den fria forskningen och möjligheten att få forska om det man vill och att som akademiker få sprida kunskap om det man vet.

Vi ser ett antal olika områden – jag ska ta några exempel – där det är väldigt svårt att vara akademiker och fri forskare. Det var människor inom akademien som drabbades under covid-19 när de forskade om vaccin. Individer som inte ville lyssna på vad experterna sa blev aggressiva och attackerade och hotade forskare. I några fall fick det mycket långtgående konsekvenser där man valde att lägga om sin forskning.

Det kan också handla om klimatområdet, där experter och akademiker drabbas av att människor blir hotfulla eller på olika sätt agerar mot dem. Och i närtid har vi sett hur forskare som forskar om Israel–Palestina-konflikten fått se sitt kontor förstört av vad vi får anta är Palestinaaktivister. De hade gått in på ett lärosäte och klottrat och förstört ett arbetsrum.

På område efter område ser vi hur människor utifrån olika ideologiska utgångspunkter kommer samman kring att hota och trakassera akademiker och forskare. Alla dessa fall är lika allvarliga, men min poäng är att det kommer från väldigt olika håll.

Från regeringens sida tycker vi att detta är väldigt viktigt, och vi går nu fram med ny lagstiftning som innebär att det straffrättsliga skyddet för lektorer och professorer som drabbas av hot stärks. Det får alltså mycket större tyngd i lagstiftningen, vilket innebär att straffen blir högre för dem som hotar.

Det är också viktigt att vi står upp för den fria akademien. Den signalen sänder ju regeringen. Genom att vi tar den här typen av frågor på allvar sänder vi en signal till akademien om att den ska vara fri och kunna sköta sin fria kunskapsspridning som den själv vill. I de här lägena står vi på den enskilda forskarens sida och inte på aktivistens eller vetenskapsförnekarens sida.

Anf. 39 SOFIA AMLOH (S):

Herr talman! Detta är något som jag på riktigt är engagerad i, för det handlar om vad det demokratiska samtalet vilar på. Som statsrådet också är inne på har vi alla ett stort ansvar i det samtalet, inte minst vi i den här kammaren.

Vi ser att mer och mer hat och hot sprids i syfte att tysta samtalet, att tysta åsikter eller att stoppa forskning som man inte gillar. Vi ser hur självcensuren kan smyga sig in. Jag tycker att vi alla ska tänka på det. Jag funderar en del på det själv: Självcensurerar jag mig när det är något jag väljer att inte säga?

Av statsrådet fick vi höra om straffskärpningar när det gäller den här typen av brott. Det är jättebra. Men jag vill gärna höra mer om vad man gör i förebyggande syfte, alltså så att det inte kommer dithän att brottet faktiskt begås.

Det är positivt att man uppmuntrar forskare att delta i samhällsdebatten, men jag tycker ändå att det brister och att stödet inte är tillräckligt med tanke på att forskare utsätts för hot och hat, vilket avskräcker många från att delta i den viktiga debatten. Det blir enklare att avstå. Vilka mer konkreta stödmekanismer eller resurser för forskarna på plats anser statsrådet behövs med tanke på att denna situation fortfarande pågår? Jag talar om

stöd för dem att ge sig in i debatten och vara med, vilket man ju uppmunt-
rar till här. Jag bygger vidare på den frågeställningen.

Vi anser att det behöver göras mer när det kommer till speciella åtgär-
der för att minska påverkan från aktörer som påverkar det offentliga sam-
talet och forskningsklimatet. Med ett avslöjande som det som kom från
Kalla fakta anser jag att åtgärderna bör stå i proportion till det som kommit
fram där.

Jag undrar: Vad anser statsrådet om avslöjandet? Det är ändå något
som vi inte har sett tidigare. Vi har inte sett något liknande bli granskat på
det sättet tidigare. Vi ser hur organiserat, systematiskt och strategiskt detta
har varit från Sveriges näst största parti. Då krävs insatser som står i pro-
portion till det för att motverka det. Jag har inte hört något om detta i svaret
från statsrådet. Statsrådet får gärna återkomma om detta.

Anf. 40 Utbildningsminister MATS PERSSON (L):

Herr talman! När det gäller den sista frågan, hur man ska hantera ano-
nyma konton, har regeringen ingen officiell ståndpunkt. Men jag kan ändå
här i talarstolen säga att mitt eget parti, Liberalerna, har uppfattningen att
vi ska verka för en lagstiftning som förbjuder anonyma konton, och vi har
också lagt fram sådana förslag till en pågående utredning. Jag hoppas att
så många partier som möjligt vill stödja detta, även Socialdemokraterna.
Men detta säger jag alltså utifrån vad olika partier tycker.

Här i talarstolen står jag som statsråd, och i den rollen ska jag svara på
de andra frågorna.

Frågan vad man gör för att motverka hot mot enskilda akademiker är
ytterst en fråga om ledarskap på lärosätena. Från regeringens sida för vi
löpande dialog om vikten av att stå upp för den akademiska friheten för
enskilda forskare. Det gäller både externa hot, som är det som ledamoten
tar upp, och också interna hot mot den akademiska friheten.

För att öka kunskapsnivån kring den här typen av frågor tillsatte rege-
ringen en utredning om akademisk frihet som presenterades i mitten av
maj. Den pekar på att det finns problem både med externa hot och med
intern likriktning, alltså att vissa frågor inte får ställas i det vetenskapliga
seminariet eller att vissa perspektiv inte godtas för att det finns ett socialt
tryck i gruppen på institutionen.

Båda de yttre hoten och de inre hoten behöver vi på olika sätt hantera
och lösa. Men ytterst handlar detta om en ledarskapsfråga. Från regering-
ens sida har vi varit tydliga med att det är viktigt att akademiska ledare står
upp för den akademiska friheten både när det handlar om externa hot och
när det handlar om interna hot.

Regeringen tittar också på frågan om att öka möjligheten att stänga av
studenter som hotar och trakasserar lärare. I dag är det oerhört begränsat i
vilken utsträckning man kan göra det. Regeringen har därför tillsatt en ut-
redning som ska titta på den frågan – om man på fler grunder än vad man
kan i dag skulle kunna stänga av elever eller studenter som hotar. Det
skulle också öka den akademiska friheten och öka tryggheten för enskilda
forskare.

Regeringen arbetar alltså på flera nivåer med att öka tryggheten och stå
upp för den akademiska friheten.

Anf. 41 SOFIA AMLOH (S):

Herr talman! Jag tackar för möjligheten till denna debatt. Det handlar om att försöka reda ut en del i vad som görs och vad som kan göras mer. Några flera svar har ändå getts. Det är viktigt med samtalen. Det är viktigt att tala om risker och att medvetandegöra, men det krävs mer handling när det gäller att faktiskt göra den stora skillnaden. Det är jättebra att samtalen förs, att man påvisar och lyfter detta och sätter det på dagordningen. Men det måste också generera någonting, och det saknar jag här.

Det är tydligt att regeringen absolut erkänner problemen. Men vi behöver se något mer konkret, att det också blir handling med tydliga mål eller att det blir åtgärder. Det är endast då vi kan säkerställa att våra forskare kan arbeta fritt och tryggt utan rädsla för hat eller hot eller för att det förekommer desinformation.

Fru talman! Detta är tydligt. Jag vill verkligen betona just det vi pratar om. Det handlar om handling i proportion till vad vi har fått på bordet genom den granskning som *Kalla fakta* och TV4 har gjort. Man ser att det är systematiskt. Det är organiserat och strategiskt. Det är finansierat med skattemedel. Jag hör att Liberalerna vill göra någonting åt detta genom att lägga fram förslag om att förbjuda anonyma konton – bra. Men genom att varje dag fortsätta upprätthålla Tidöavtalet legitimerar man Sverigedemokraterna och deras metoder, och det tycker jag är djupt olyckligt.

Anf. 42 Utbildningsminister MATS PERSSON (L):

Fru talman! Tack, Sofia Amlöh, för debatten! Jag välkomnar en debatt om akademisk frihet. Jag tycker att det är viktigt att vi står upp för akademikers rätt att verka fritt, uttrycka åsikter och forska fritt. Det är också därför regeringen nu vidtar en rad olika åtgärder som, om vi ska vara ärliga, borde ha varit på plats tidigare. Det vilar naturligtvis ett tungt ansvar på Socialdemokraterna för att vi inte redan har ett förhöjt straffrättsligt skydd för lärare, rektorer och professorer och för att det är svårt att stänga av studenter som agerar hotfullt.

Nu tar regeringen tag i de frågorna, men det är klart att det hade varit önskvärt att Socialdemokraterna hade tagit sitt ansvar och vidtagit åtgärder och redan genomfört detta under sina långa åtta år vid makten.

Fru talman! Jag vill ta tillfället i akt att säga att det är väldigt viktigt att stå upp för den enskilde forskarens rätt att forska fritt och att få samarbeta med vem man vill. Nu har vi en rad aktivister och demonstranter runt om i Sverige som kräver att enskilda forskare inte ska få ha forskningssamarbeten med en kollega i Tel Aviv eller en kollega i Jerusalem. Det tycker jag är oerhört långtgående krav, som innebär långtgående inskränkningar i den akademiska friheten.

Jag har noterat att Vänsterpartiet, som Socialdemokraterna har ett samarbete med, också tycker att enskilda forskare ska tvingas avbryta sina pågående forskningsprojekt med kollegor i Tel Aviv och Jerusalem. Jag tycker att det är mycket olyckligt. Det är en mycket stor inskränkning i den akademiska friheten. På både vänsterkanten och högerkanten – men i det här fallet vänsterkanten – finns det krafter som vill styra den fria akademien och den fria forskningen. Det är mycket oroväckande.

Interpellationsdebatten var härmed avslutad.

§ 9 Svar på interpellation 2023/24:787 om arbetet mot vilseledande information på klimatområdet

Anf. 43 Statsrådet ROMINA POURMOKHTARI (L):

Fru talman! Jytte Guteland har frågat mig hur jag arbetar för att motverka vilseledande information om klimatet.

Det är konstaterat sedan många år att mänsklig påverkan har värmt upp atmosfären, hav och land och att klimatförändringarnas effekter är tydliga. Klimatets förändring diskuteras ofta som en framtidsfråga men mätningar och observationer visar att klimatet redan förändrats till följd av människans påverkan, och det råder inga tvivel om klimatförändringarnas existens.

Trots detta ser vi att klimatförnekare vill ifrågasätta och underminera tilltron till vetenskapen inom området.

För att förebygga och motverka spridning av vilseledande information och desinformation om klimat och klimatförändringar är det viktigt att det finns tillgänglig och korrekt information om detta.

Enligt artikel 12 i Parisavtalet ska parterna samarbeta i frågor om klimatrelaterad utbildning, medvetenhet och deltagande hos allmänheten samt tillgång till information om klimatfrågor. En viktig aktör för att tillgängliggöra korrekt information är IPCC, FN:s vetenskapliga klimatpanel. IPCC:s uppgift är att sammanställa det rådande vetenskapliga kunskapsläget kring klimatförändringar. Detta görs bland annat i form av rapporter med hjälp av underlag från tusentals forskare och experter världen över.

Regeringen ser genomförandet av artikel 12 som en nyckel för att uppnå Parisavtalet och klimatkonventionen som helhet genom att vara en brygga och förstärka andra områden och bidra till höjd ambition.

Här spelar utbildningsväsendet, forskningen och inte minst våra expertmyndigheter en avgörande roll. SMHI har i uppgift att sammanställa och förmedla information och kunskap om klimatförändringar, och Naturvårdsverket ska göra kunskaper om miljön och klimatet samt miljö- och klimatarbetet tillgängliga bland annat för allmänheten och andra berörda. Naturvårdsverket, Energimyndigheten och Klimatpolitiska rådet driver även tillsammans visualiseringsverktyget Panorama. Det är ett verktyg där man enkelt kan se vad som görs, vad som behöver göras och hur utvecklingen går för att Sverige ska nå sitt klimatmål.

I tider av en ökad spridning av vilseledande information och desinformation är det angeläget att värna det öppna och demokratiska samhället och den fria åsiktsbildningen. Samtidigt har vi alla ett ansvar att inte bidra till felaktig information och budskap som är direkt felaktiga om klimatet. Därför uppmanar jag alla att vara vaksamma mot ryktesspridning och desinformation. Det är viktigt att ta del av bekräftad information från myndigheter och att vara källkritisk innan man delar information på sociala medier.

Andre vice talmannen konstaterade att interpellanten inte var närvarande i kammaren och förklarade interpellationsdebatten avslutad.

Följande interpellationer hade framställts:

den 13 juni

2023/24:812 Nordiskt samarbete

av *Eva Lindh* (S)

till statsrådet Jessica Roswall (M)

2023/24:813 Rättspsykiatri

av *Eva Lindh* (S)

till socialminister Jakob Forssmed (KD)

2023/24:814 Hot mot den lokala demokratin

av *Eva Lindh* (S)

till statsrådet Erik Slottnér (KD)

§ 11 Anmälan om frågor för skriftliga svar

Följande frågor för skriftliga svar hade framställts:

den 13 juni

2023/24:978 Översyn av hyreslagstiftningen

av *Laila Naraghi* (S)

till statsrådet Paulina Brandberg (L)

**2023/24:979 Nationell plan för hälso- och sjukvårdens kompetensför-
sörjning**

av *Anna Vikström* (S)

till statsrådet Acko Ankarberg Johansson (KD)

2023/24:980 Åtgärder för att motverka ökad långtidsarbetslöshet

av *Serkan Köse* (S)

till arbetsmarknads- och integrationsminister Johan Pehrson (L)

2023/24:981 Minnesceremoni för Raisi

av *Markus Wiechel* (SD)

till utrikesminister Tobias Billström (M)

2023/24:982 Statsrådets uttalande om växande kriminalitet

av *Patrik Lundqvist* (S)

till statsrådet Paulina Brandberg (L)

**2023/24:983 Pseudovetenskap i familjerättsliga sammanhang för
våldsutsatta barn**

av *Laila Naraghi* (S)

till justitieminister Gunnar Strömmer (M)

2023/24:984 Bostäder ägda av Stiftelsen Allmänna Barnhuset

av *Katarina Luhr* (MP)

till statsrådet Camilla Waltersson Grönvall (M)

2023/24:985 Statliga bolags sanktioner

av *Peder Björk* (S)

till finansminister Elisabeth Svantesson (M)

Prot. 2023/24:132
14 juni

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 11.08.

Sammanträdet leddes
av talmannen från dess början till och med § 8 anf. 41 (delvis) och
av andre vice talmannen därefter till dess slut.

Vid protokollet

ANNA BLOMDAHL

/Olof Pilo

§ 1 Justering av protokoll.....	1
§ 2 Ärenden för bordläggning.....	1
§ 3 Svar på interpellation 2023/24:639 om	
Exportkreditnämndens uppdrag och FN:s principer för	
företag och mänskliga rättigheter.....	1
Anf. 1 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M)	1
Anf. 2 ELIN SÖDERBERG (MP).....	2
Anf. 3 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M)	3
Anf. 4 ELIN SÖDERBERG (MP).....	4
Anf. 5 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M)	5
Anf. 6 ELIN SÖDERBERG (MP).....	6
Anf. 7 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M)	6
§ 4 Svar på interpellation 2023/24:712 om svenskt bistånd och	
arbetstagares rättigheter i Ukraina.....	7
Anf. 8 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M)	7
Anf. 9 LOTTA JOHNSSON FORNARVE (V).....	8
Anf. 10 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M)	9
Anf. 11 LOTTA JOHNSSON FORNARVE (V).....	10
Anf. 12 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M)	11
Anf. 13 LOTTA JOHNSSON FORNARVE (V).....	12
Anf. 14 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M)	12
§ 5 Svar på interpellation 2023/24:746 om insyn och	
effektivitet i bistånd som kanaliseras genom Exportrådet	13
Anf. 15 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M)	13
Anf. 16 JACOB RISBERG (MP).....	14
Anf. 17 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M)	15
Anf. 18 JACOB RISBERG (MP).....	16
Anf. 19 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M)	16
Anf. 20 JACOB RISBERG (MP).....	18
Anf. 21 Statsrådet JOHAN FORSSELL (M)	18
§ 6 Svar på interpellation 2023/24:798 om disciplinära	
åtgärder i skolan	19
Anf. 22 Statsrådet LOTTA EDHOLM (L)	19
Anf. 23 ANNA LASSES (C).....	20
Anf. 24 Statsrådet LOTTA EDHOLM (L)	21
Anf. 25 ANNA LASSES (C).....	21
Anf. 26 Statsrådet LOTTA EDHOLM (L)	22
Anf. 27 ANNA LASSES (C).....	22
Anf. 28 Statsrådet LOTTA EDHOLM (L)	23
§ 7 Svar på interpellation 2023/24:789 om högre utbildning i	
hela landet.....	23
Anf. 29 Utbildningsminister MATS PERSSON (L)	23
Anf. 30 MATS WIKING (S).....	25
Anf. 31 Utbildningsminister MATS PERSSON (L)	26
Anf. 32 MATS WIKING (S).....	26
Anf. 33 Utbildningsminister MATS PERSSON (L)	27
Anf. 34 MATS WIKING (S).....	28

Anf. 35 Utbildningsminister MATS PERSSON (L)	28
§ 8 Svar på interpellation 2023/24:794 om påverkanskampanjer mot forskning och högre utbildning	29
Anf. 36 Utbildningsminister MATS PERSSON (L)	29
Anf. 37 SOFIA AMLOH (S).....	30
Anf. 38 Utbildningsminister MATS PERSSON (L)	31
Anf. 39 SOFIA AMLOH (S).....	31
Anf. 40 Utbildningsminister MATS PERSSON (L)	32
Anf. 41 SOFIA AMLOH (S).....	33
Anf. 42 Utbildningsminister MATS PERSSON (L)	33
§ 9 Svar på interpellation 2023/24:787 om arbetet mot vilsledande information på klimatområdet	34
Anf. 43 Statsrådet ROMINA POURMOKHTARI (L).....	34
§ 10 Anmälan om interpellationer	35
§ 11 Anmälan om frågor för skriftliga svar	35
§ 12 Kammaren åtskildes kl. 11.08.	36